<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may નં. be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.
==

અમદાવાદની ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/ક્રીમીનલ અપીલ નં.૮૬૬ ઓફ ૨૦૨૧

મંજૂરી અને સહી માટેઃ

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી આશુતોષ જે. શાસ્ત્રી સહી/-

==

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા
૨	પત્રકારને રીફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	હા
૩	શું માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની ખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના

==

દેવીપૂજક મુકેશકુમાર કાંજીભાઈ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

==

ઉપસ્થિતિઃ

અપીલકર્તા નં. ૧ (ઓ) તરફે શ્રી પ્રતીક બી બારોટ (૩૭૧૧)

સામાવાળાઓ/પ્રતિવાદીઓ નંબર ૨ તરફે નોટિસ થ્રુ કન્સેર્ન્ડ પોલીસ એસટીએન.

સામાવાળાઓ/પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ તરફે શ્રી જે.કે. શાસ્રી, એ.પી.પી. (૨)

==

કોરમઃમાનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી આશુતોષ જે. શાસ્ત્રી

તારીખઃ૨૩/૦૮/૨૦૨૧

મૌખિક ચુકાદો

[૧] ધ શિડ્યુલ્ડ કાસ્ટ્સ એન્ડ શિડ્યુલ્ડ ટ્રાઇબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૧૪(૨) હેઠળની હાલની ક્રિમિનલ અપીલ મારફતે, અપીલકર્તા – આરોપીએ ક્રિમિનલ મિસ. એપ્લિકેશન નં.

૬૨૮/૨૦૨૧ માં વિદ્વાન ૭મા એડિશનલ સેશન્સ જજ અને સ્પેશિયલ જજ (પોક્સો), મહેસાણા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ કરવા માટે અરજ કરેલ છે અને તેના પરિણામ સ્વરૂપે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમો ૩૬૩, ૩૬૬ અને ૩૭૬(૨)(એન), ધ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફ્રોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ ની કલમો ૪, ૫(૧), ૬ અને ૮ અને ધ શિડ્યુલ્ડ કાસ્ટ્સ એન્ડ શિડ્યુલ્ડ ટ્રાઈબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ ની કલમ ૩(૨)(વી) હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે ખેરાલુ પોલીસ સ્ટેશન, જિલ્લો–મહેસાણા ખાતે નોંધાયેલ ગુ.ર.નં. I–૯૯/૨૦૧૮ ની એફઆઈઆર ના સંબંધમાં નિયમિત જામીન પર મુક્ત કરવા માટે અરજ કરેલ છે.

[૨] કેસની પૃષ્ઠભૂમિ એ છે કે ભોગ બનનારના પિતા, કે જેઓ મૂળ ફરિયાદી છે, તેમણે એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે એફઆઈઆરમાં જણાવ્યા મુજબની આશરે ૧૪ વર્ષની ઉંમરની પુત્રીને હાલના અપીલકર્તા દ્વારા લલચાવવામાં આવી હતી અને તે દ્વારા ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યારે સામાવાળા નં. ૨ નો પરિવાર રાત્રે આશરે ૧૦.૦૦ વાગ્યે ઘરમાં સૂઈ રહ્યો હતો, ત્યારે સામાવાળા નં. ૨ અને તેમની પત્ની તેમના પુત્ર અને ભોગ બનનારને ઘરમાં પાછળ છોડીને ચૌધરી નરસિંહભાઈના ખેતરમાં ખેતી કરવા માટે ગયા હતા અને સવારે આશરે ૫.૦૦ વાગ્યે, જ્યારે સામાવાળા નં. ૨ અને તેમની પત્ની તેમના ઘરે પાછા ફર્યા, ત્યારે ફરિયાદીની પુત્રી ગુમ હોવાનું જણાયું હતું અને બાજુના ખેતરમાંથી તપાસ કરતાં, એવું બહાર આવ્યું હતું કે

તેમની આશરે ૧૪ વર્ષની ઉંમરની પુત્રી હાલના અપીલકર્તા કે જે ચૌધરી જયંતિભાઈ ભીમરાજભાઈના ખેતરમાં ખેત મજૂરીના કામ માટે આવતા હતા, તેમની સંગતમાં ઘર છોડીને જતી રહી છે અને વધુ તપાસ કરતાં, એવું પણ બહાર આવ્યું હતું કે હાલના અપીલકર્તાએ તેમના પોતાના પરિવારમાં પણ કોઈને જાણ કર્યા વિના ઘર ખાલી કરી દીધું છે અને જેના પરિણામ સ્વરૂપે, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમો ૩૬૩, ૩૬૬ અને ૩૭૬(૨)(એન), ધ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફ્રોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ ની કલમો ૪, ૫(૧), ૬ અને ૮ અને ધ શિડ્યુલ્ડ કાસ્ટ્સ એન્ડ શિડ્યુલ્ડ ટ્રાઈબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ ની કલમ ૩(૨)(વી) હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે ખેરાલુ પોલીસ સ્ટેશન, જિલ્લો–મહેસાણા સમક્ષ ગુ.ર.નં. I–૯૯/૨૦૧૮ મુજબ એક ફરિયાદ નોંધવામાં આવી હતી. આ સંબંધમાં, અપીલકર્તાની ધરપકડના અનુસંધાનમાં, એક નિયમિત જામીન અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી પરંતુ અગાઉના પ્રસંગે તેને ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવતા આ અદાલત સમક્ષ ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૭૭/૨૦૨૧ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેને પણ તારીખ ૨૨.૦૪.૨૦૨૧ ના રોજ, તે તબક્કે, તહોમતનામું દાખલ કરવામાં ન આવ્યું હોવાથી છૂટ સાથે પાછી ખેંચવામાં આવી હતી.

[૩] અપીલકર્તાએ જણાવ્યું છે કે તહોમતનામું દાખલ થયા પછી, નિયમિત જામીન મેળવવાના હેતુથી, ક્રિમિનલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૬૨૮/૨૦૨૧ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેને તારીખ ૦૭.૦૬.૨૦૨૧ ના હુકમથી નામંજૂર

કરવામાં આવી હતી. આવી સ્થિતિમાં અપીલકર્તા ધ શિડ્યુલ્ડ કાસ્ટ્સ એન્ડ શિડ્યુલ્ડ ટ્રાઇબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૧૪(૨) હેઠળ હાલની ક્રિમિનલ અપીલ દ્વારા આ અદાલતનો આશરો લેવા માટે મજબૂર થયા છે. તારીખ ૦૧.૦૭.૨૦૨૧ ના રોજ, આ અદાલતની સમકક્ષ બેંચે ક્રિમિનલ અપીલ દાખલ કર્યા પછી નોટિસ જારી કરવા મહેરબાની કરેલ અને બાદમાં વખતોવખત મુલતવી રાખ્યા પછી, તે તારીખ ૦૯.૦૮.૨૦૨૧ ના રોજ આ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવી હતી, અદાલતે સંબંધિત પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વકીલોને વિગતવાર સાંભળ્યા અને મેટરને તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૨૧ ના રોજ હુકમ માટે રાખી. આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, અદાલત દ્વારા હાલની ક્રિમિનલ અપીલની કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી છે.

[૪] અપીલકર્તા – આરોપી વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્ધાન વકીલ શ્રી પ્રતિક બી. બારોટે રજૂઆત કરી છે કે આરોપી નિર્દોષ વ્યક્તિ છે અને ગાઢ પ્રેમ અને લાગણીના કારણે, બંને એટલે કે ભોગ બનનાર તેમજ હાલના અપીલકર્તાએ ભાગી જવાનું નક્કી કર્યું અને તેથી, અપીલકર્તા સામે જે આક્ષેપ લગાવવામાં આવ્યો છે તે સાચો નથી. તેનાથી વિપરીત ભોગ બનનારની સંમતિથી, અપીલકર્તા તેની સાથે ભાગી ગયો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે હવે તપાસ પછી, તહોમતનામું પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં આવ્યું છે અને તેથી, અપીલકર્તા દ્વારા કોઈપણ રીતે સ્વતંત્રતાનો દુરુપયોગ થવાની કોઈ સંભાવના નથી અને તેથી, તેમને યોગ્ય શરતો લાદીને જામીન પર મુક્ત કરવા મહેરબાની

કરશો. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે તહોમતનામાની સંપૂર્ણ સામગ્રી પરથી જે સપાટી પર આવ્યું છે તે એ છે કે ભોગ બનનાર ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાની હોવાનું કહેવાય છે પરંતુ ભોગ બનનારની સદર ઉંમર પર આધાર રાખવા માટે, પુરાવાનો માત્ર એક જ ટુકડો આધાર કાર્ડ છે અને આવા નબળા પુરાવાના આધારે, આ તબક્કે, ભોગ બનનારની ઉંમર ધારી શકાતી નથી, ખાસ કરીને જ્યારે તેમના સંબંધોથી તારીખ ૨૬.૧૦.૨૦૧૯ ના રોજ એક બાળકનો જન્મ પણ થયો હોય અને તેથી, આવી સ્થિતિમાં અપીલકર્તાને જેલમાં સબડતા રાખવા તે તેમના માટે એક અન્યાય છે. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે પણ રજૂઆત કરી છે કે ૧૬ વર્ષથી નીચેની ભોગ બનનારની ઉંમર વિશે માહિતીનો એકમાત્ર સ્ત્રોત આધાર કાર્ડનો એકમાત્ર દસ્તાવેજ છે જેનું તે અસરથી કોઈ પુરાવાકીય મૂલ્ય નથી કારણ કે જે રીતે સંબંધિત વ્યક્તિઓના આધાર કાર્ડમાં જન્મતારીખ નોંધવામાં આવે છે. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદી પિતા પણ એ મુદ્દા પર મૌન છે કે કયા સ્ત્રોતમાંથી આધાર કાર્ડમાં જન્મતારીખ નોંધવામાં આવી છે જ્યારે ભોગ બનનાર પણ પોલીસ સમક્ષ નિવેદન નોંધવામાં આવે ત્યારે તેણીની ઉંમર વિશે મૌન છે. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે જો ભોગ બનનારની આ ઉંમર પ્રથમ દ્રષ્ટિએ સ્વીકારવામાં આવે તો ગુનો પૂરતો ગંભીર હોઈ શકે છે પરંતુ પછી ઉંમરના સંબંધમાં અન્ય કોઈ નક્કર સામગ્રીની ગેરહાજરીમાં, એવું માની શકાય નહીં કે તેણી ચોક્કસપણે ૧૬ વર્ષની ઉંમરથી નીચેની હોવી જોઈએ.

[૪.૧] વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે ઉંમર વિશે તલાટી–કમ–મંત્રી દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રમાણપત્ર પણ રફ અંદાજિત આકારણી પર છે અને ફરીથી તે આધાર કાર્ડ પર આધારિત હોવાનું જણાય છે અને તેથી આવી સ્થિતિમાં જ્યારે જન્મ રજીસ્ટરમાં ભોગ બનનારના જન્મની કોઈ નોંધણી ન હોય, ત્યારે આધાર કાર્ડની એન્ટ્રીને આ તબક્કે નિર્ણાયક પુરાવા તરીકે ગણવામાં ન આવે. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે તેમની ટૂંકી લેખિત રજૂઆતોનો સંદર્ભ આપીને જણાવ્યું છે કે નીચેની વિદ્વાન અદાલતે કમનસીબે ઘટનાની તારીખે ભોગ બનનારની ઉંમર ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાની હોવાનું માન્યું છે જ્યારે આ નિષ્કર્ષ પર આવતી વખતે તે હકીકતથી સંપૂર્ણપણે અજાણ રહી છે કે અપીલકર્તા પણ નાની ઉંમરના છે અને અપીલકર્તા તેમજ ભોગ બનનારના સંબંધમાંથી એક બાળકનો જન્મ થયો છે અને તેથી, બંને પક્ષના એકંદર હિતને ધ્યાનમાં રાખીને, ઓછામાં ઓછું અપીલકર્તાને યોગ્ય શરતો લાદીને જામીન મંજૂર કરવા જોઈતા હતા. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે આધાર (એનરોલમેન્ટ એન્ડ અપડેટ) રેગ્યુલેશન, ૨૦૧૬ ના સંબંધિત નિયમોનો સંદર્ભ આપ્યો છે અને સદર નિયમના નિયમ ૧૦ નો સંદર્ભ આપીને રજૂઆત કરી છે કે જો સરનામાં અથવા ઓળખના પુરાવાને લગતો દસ્તાવેજ વ્યક્તિ–વ–રહેવાસી પાસે ઉપલબ્ધ ન હોય તો પણ, સત્તાધિકારી સદર દસ્તાવેજની જરૂરિયાતને માફ કરશે. સદર નિયમોના સંબંધિત પેટા–નિયમોનો સંદર્ભ આપીને, વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આધાર કાર્ડમાં દર્શાવેલ વિગતોને નિર્ણાયક પુરાવા તરીકે ગણવાની નથી ખાસ કરીને જ્યારે આધાર કાર્ડમાં જ કરવામાં આવેલ એન્ટ્રીમાં

સુધારો માંગવાની જોગવાઈ હોય. વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અહી હાલના કેસમાં, ફરિયાદીને કે ફરિયાદપક્ષને ભોગ બનનારની ચોક્કસ જન્મ તારીખ વિશે કોઈ ખ્યાલ નથી અને આધાર કાર્ડની એન્ટ્રી સિવાય કોઈ આધાર પણ રાખવામાં આવ્યો નથી જે તહોમતનામાના કાગળો પરથી દેખાય છે અને તેથી અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદાનો સંદર્ભ આપીને, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સ્થિતિ સારી રીતે સ્થાપિત થયેલ છે કે આધાર કાર્ડમાં કરવામાં આવેલ એન્ટ્રીને પુરાવાના નિર્ણાયક સાબિતી તરીકે ગણવાની નથી અને વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલ આ ચુકાદો નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધારિત છે અને તેથી સદર ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ કેટલાક અવલોકનોનો સંદર્ભ આપીને, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ઓછામાં ઓછો અપીલકર્તા દ્વારા પોતાને જામીન પર મુક્ત કરવા માટે કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે.

[૪.૨] વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે ટૂંકમાં રજૂઆત કરી છે કે જન્મ તારીખના સંબંધમાં આધાર કાર્ડમાં કરવામાં આવેલી એન્ટ્રીને નિર્ણાયક પુરાવા તરીકે ગણવામાં ન આવતી હોવાથી ધ એવિડન્સ એક્ટ ની કલમ ૩૫ ની અસર અસ્તિત્વમાં આવશે કારણ કે જન્મ તારીખ દર્શાવવા માટે માતા–પિતા પાસે કોઈ સામગ્રી અથવા માહિતીનો સ્ત્રોત ઉપલબ્ધ નથી અને તેથી, કોઈ પણ સંજોગોમાં આ દસ્તાવેજ સિવાય ફરિયાદપક્ષ પાસે કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ ન હોવાથી,

અપીલકર્તાએ નિયમિત જામીન પર મુક્ત થવા માટે ગુણદોષ પર એકદમ સારો કેસ બનાવ્યો છે. કાયદાની એ સારી રીતે સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે પ્રશ્ન હેઠળનો દસ્તાવેજ ભલે જાહેર દસ્તાવેજ હોય, તો પણ તેમાંની વિગતોને પુરાવા આપીને સાબિત કરવાની જરૂર છે અને તેથી પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ્યારે તપાસ કરતી મશીનરી દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી સામગ્રીથી વિપરીત કોઈ અન્ય સામગ્રી ન હોય ત્યારે ભોગ બનનારની ઉંમર અંગે ગંભીર શંકા ઊભી થઈ છે. તેથી, જ્યારે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અપીલકર્તા દ્વારા દલીલપાત્ર કેસ બનાવવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે હાલની અપીલમાં અરજ કરેલ છે તે મુજબ રાહત નકારીને અપીલકર્તા આરોપીની સ્વતંત્રતાને વધુ ટૂંકાવવી જોઈએ નહીં.

[૫] આની સામે, ફરિયાદપક્ષ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એપીપી શ્રી જે.કે.શાહે રજૂઆત કરી છે કે જો આ તબક્કે આ આધાર કાર્ડને સ્વીકારવામાં આવે તો તે વ્યવહારિક રીતે મુદ્દાનો પૂર્વ–નિર્ણય કરવા સમાન હશે, ખાસ કરીને જ્યારે ન્યાયિક કાર્યવાહી કરતી કોર્ટે ઊભા કરવામાં આવેલા મુદ્દા પર હજી નિર્ણય લેવાનો બાકી હોય અને વધુમાં ફરિયાદપક્ષ માટે વધુ પુરાવા રજૂ કરવાની પૂરતી તક ઉપલબ્ધ છે, તેથી, અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને આ તબક્કે સ્વીકારવામાં આવે નહીં. વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહે રજૂઆત કરી છે કે એમ માની લઈએ કે જન્મ તારીખની જાહેરાત ભૂલથી નોંધવામાં આવી છે અને આધાર કાર્ડમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે તો પણ પીડિત પક્ષકાર તે વ્યક્તિ હશે જેની જન્મ તારીખ ભૂલથી નોંધાયેલી છે અને

તેથી, અપીલકર્તા – આરોપીને આધાર કાર્ડમાં જન્મ તારીખ નોંધવા વિશે વિવાદ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને કોઈ પણ સંજોગોમાં આધાર કાર્ડ એ દસ્તાવેજનો માન્ય ટુકડો છે જે કેસના ન્યાયિક નિર્ણય સમયે ધ્યાનમાં લેવાને પાત્ર છે.

[૫.૧] વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ દ્વારા જે સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તે ત્યાં પ્રવર્તતી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને આપવામાં આવેલો ચુકાદો છે અને તેથી જ્યારે અહીં ન્યાયિક કાર્યવાહી હજી થવાની બાકી હોય જેમાં ફરિયાદપક્ષને પુરાવા રજૂ કરવાની પૂરતી તક મળી હોય, ત્યારે સદર રજૂઆત સ્વીકારવામાં ન આવે. અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચના ચુકાદાનું માત્ર વાંચન ધ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ ની કાર્યવાહી પર આધારિત છે અને તેથી સદર અવલોકનો અહીં સીધા જ લાગુ કરી શકાય નહીં કારણ કે અપીલકર્તા જામીન પર મુક્ત થવાને પાત્ર છે કે નહીં તે બાબતે વિચારણા કરતી વખતે અલગ વિચારણાઓ લાગુ કરવાની હોય છે અને આ કાર્યવાહી ધ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની નથી. વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે સ્પષ્ટપણે ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે ભલે તહોમતનામું પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય પરંતુ પછી સ્પષ્ટપણે અભિપ્રાય આપ્યો છે કે સંજોગોમાં બીજો કોઈ ભૌતિક ફેરફાર નથી અને છતાં ભોગ બનનારની જુબાની લેવાની બાકી છે ત્યારે એવું હોય, તો આ અપીલ સ્વીકારીને

અપીલકર્તાને જામીન પર મુક્ત કરવા તે બાબતોની યોગ્યતામાં અને ફરિયાદપક્ષના કેસના હિતમાં ન હોઈ શકે.

[૫.૨] વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહે આ અપીલનો વધુ એ કારણોસર સખત વિરોધ કર્યો છે કે આ એવો કેસ છે જેમાં અપીલકર્તાએ આશરે ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાની ઉંમરના ભોગ બનનાર સાથે ગુનો આચર્યો છે અને ખાસ કાયદા હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ બાળકની ઉંમરના નિર્ધારણ પાછળ એક ચોક્કસ હેતુ છે જેનું કડક અર્થઘટન કરવાનું હોય છે અને તેથી ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ ઉંમરના નિર્ધારણ સાથે ધ પોક્સો એક્ટ ના હેતુની સંયુક્ત અસર જ્યારે ભોગ બનનારની આ ઉંમરને ક્યારેય સલામત ઉંમર કહી શકાય નહીં કે જેનાથી તેણીની સંમતિને પણ માન્યતા આપી શકાય અને તેથી આ વિશિષ્ટ પૃષ્ઠભૂમિમાં જ્યારે નાની ઉંમરના ભોગ બનનાર પર અપીલકર્તા દ્વારા જઘન્ય ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે કોઈ ઉદાર વલણ અપનાવવામાં આવવું જોઈએ નહીં અન્યથા ખાસ કાયદાનો ખૂબ જ હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય નિષ્ફળ જશે. તેથી વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે આ એવો યોગ્ય કેસ નથી જેમાં અપીલકર્તાને જામીન પર મુક્ત કરવા માટે કોઈ ઉદાર અર્થઘટન લાગુ કરવામાં આવે, ભલે જામીનની વિચારણાઓ ધ્યાનમાં રાખવાની હોય પરંતુ ગુનાની ગંભીરતા અને ખાસ કાયદાના ઉદ્દેશ્યને અવગણી શકાય નહીં. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ વખતોવખત એવું પ્રતિપાદિત કર્યું છે કે સામાજિક હિત, ખાસ કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય અને ગુનાની ગંભીરતા અને સમાજ

પર તેની અસર પણ આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવા જોઈએ કે નહીં તે અંગે વિચારવા માટે સંબંધિત વિચારણાઓ છે. માત્ર અપીલકર્તા ન્યાયિક કાર્યવાહી માટે સહેલાઈથી ઉપલબ્ધ છે તે જામીન મંજૂર કરવા માટેની એકમાત્ર વિચારણા નથી અને ઉપર જણાવ્યા મુજબના અન્ય પાસાઓ અત્યંત મહત્વના છે જે અદાલત દ્વારા અજાણ્યા રહી શકે નહીં અને તેથી, આ એક યોગ્ય કેસ હોવાથી જેમાં અપીલકર્તાને અરજ કરેલ છે તે મુજબ કોઈ રાહત મંજૂર કરવામાં આવે નહીં. એવું બની શકે કે સમય જતાં, ફરિયાદપક્ષ ભોગ બનનારની ઉંમરના વાજબીપણાના સંબંધમાં વધુ પુરાવા સાથે સામે આવે અને તેથી આ તબક્કે એવું સ્વીકારવું કે આધાર કાર્ડનો એકમાત્ર પુરાવો ગંભીરતાને જોતાં ધ્યાનમાં લેવાનો નથી અને તેથી, સમગ્ર પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખતા, વિદ્વાન એપીપી શ્રી શાહના મતે, આ એવો યોગ્ય કેસ નથી જેમાં કોઈ ઉદાર વલણ અપનાવવામાં આવે.

[૬] આના પ્રત્યુત્તરમાં, અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતિક બી. બારોટે પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે પુરાવાનો અન્ય કોઈ નક્કર પુરાવો નથી જે ફરિયાદી દ્વારા જણાવ્યા મુજબની ઉંમરને વાજબી ઠેરવી શકે અને તેથી, રેકોર્ડ પર પ્રવર્તતી આ સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાને અપીલમાં અરજ કરેલ છે તે મુજબ રાહત મંજૂર કરવા માટે વિચારણા કરવામાં આવે. અન્ય કોઈ રજૂઆતો કરવામાં આવી નથી.

[૭] સંબંધિત પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્ધાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીમાંથી પસાર થયા પછી, પ્રથમ દૃષ્ટિએ સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે ભોગ બનનારની ઉંમર આશરે ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાની હતી અને તેણીને ફરિયાદીના વાલીપણામાંથી દૂર લઈ જવામાં આવી હતી અને તે દ્ધારા સગીર સાથે શારીરિક સંબંધ બાંધ્યો હતો જે આવી નાની ઉંમરે બાળકના જન્મમાં પણ પરિણમ્યો હતો. પ્રશ્ન હેઠળના હુકમમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે તહોમતનામું દાખલ કર્યા પછી, સંજોગોમાં નોંધપાત્ર પ્રકૃતિનો કોઈ ભૌતિક ફેરફાર નથી જેના પરિણામે અપીલકર્તાને જામીન મંજૂર થાય અને વધુમાં ન્યાયિક કાર્યવાહી દરમિયાન ભોગ બનનારની જુબાની લેવાની બાકી છે અને તેથી, નીચેની વિદ્ધાન અદાલતનો અભિપ્રાય હતો કે એકંદર સંજોગો જોતાં, અપીલકર્તા નિયમિત જામીન પર મુક્ત થવાને લાયક નથી.

[૮] ઉપરોક્ત સંજોગોમાં, આ અદાલતનો પ્રથમ દૃષ્ટિએ એવો અભિપ્રાય છે કે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ બળાત્કારના ગુના સાથે કામ કરતી જોગવાઈમાં એક ચોક્કસ હેતુ રહેલો છે. સદર જોગવાઈ પર નજર નાખતા સ્પષ્ટ થશે કે કાયદાકીય મંડળે પ્રશંસનીય ઉદ્દેશ્ય સાથે અને વિચારપૂર્વક વિચારણા કરીને ખાસ ઉંમર નિર્ધારિત કરી છે અને આ એવો કેસ છે જેમાં ભોગ બનનારની ઉંમર કે જે નિર્વિવાદપણે ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિનાની જણાવવામાં આવી છે, પ્રથમ દૃષ્ટિએ, અદાલત જોગવાઈમાં ઉંમરના નિર્ધારણ પાછળના આવા હેતુની અવગણના કરી શકે નહીં.

[૯] સાથોસાથ, કાયદાકીય મંડળે સમાજના એકંદર હિતમાં ધ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફ્રોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ તરીકે ઓળખાતો ખાસ કાયદો ઘડવાનું યોગ્ય માન્યું છે અને સદર ખાસ કાયદા સાથેનો મૂળ ઉદ્દેશ્ય સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત અને નિર્ધારિત છે જેને અદાલત નીચે મુજબ રજૂ કરવા માંગે છે:

"બાળકોને જાતીય હુમલા, જાતીય સતામણી અને પોર્નોગ્રાફીના ગુનાઓથી સુરક્ષિત કરવા માટે અને આવા ગુનાઓની ન્યાયિક કાર્યવાહી માટે વિશેષ અદાલતોની સ્થાપના કરવા માટે અને તેની સાથે જોડાયેલી અથવા આકસ્મિક બાબતો માટે જોગવાઈ કરતો કાયદો.

જ્યારે ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૫ નો ખંડ (૩), અન્ય બાબતોની સાથે, રાજ્યોને બાળકો માટે ખાસ જોગવાઈઓ કરવાની સત્તા આપે છે;

અને જ્યારે, ભારત સરકારે તારીખ ૧૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૯૨ ના રોજ સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘની મહાસભા દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ બાળકના અધિકારો પરના સંમેલનમાં સ્વીકૃતિ આપી છે, જેમાં બાળકના શ્રેષ્ઠ હિતોને સુરક્ષિત કરવા માટે તમામ રાજ્ય પક્ષકારો દ્વારા અનુસરવાના ધારાધોરણોનો સમૂહ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે;

અને જ્યારે બાળકના યોગ્ય વિકાસ માટે તે જરૂરી છે કે દરેક વ્યક્તિ દ્વારા દરેક માધ્યમથી અને બાળક સંકળાયેલ હોય તેવી ન્યાયિક પ્રક્રિયાના તમામ તબક્કાઓ દ્વારા તેની ગોપનીયતા અને રહસ્ય જાળવવાના અધિકારનું

રક્ષણ કરવામાં આવે અને સન્માન કરવામાં આવે;

અને જ્યારે તે હિતાવહ છે કે કાયદો એવી રીતે કાર્ય કરે કે બાળકના શ્રેષ્ઠ હિત અને સુખાકારીને દરેક તબક્કે સર્વોચ્ચ મહત્વના ગણવામાં આવે, જેથી બાળકના સ્વસ્થ શારીરિક, ભાવનાત્મક, બૌદ્ધિક અને સામાજિક વિકાસની ખાતરી કરી શકાય;

અને જ્યારે બાળકના અધિકાર પરના સંમેલનના રાજ્ય પક્ષકારોને નીચેની બાબતો અટકાવવા માટે તમામ યોગ્ય રાષ્ટ્રીય, દ્વિપક્ષીય અને બહુપક્ષીય પગલાં લેવાની આવશ્યકતા છે–

(એ) કોઈ પણ ગેરકાયદેસર જાતીય પ્રવૃત્તિમાં સામેલ થવા માટે બાળકને લલચાવવું અથવા દબાણ કરવું;

(બી) વેશ્યાવૃત્તિ અથવા અન્ય ગેરકાયદેસર જાતીય પ્રથાઓમાં બાળકોનો શોષણયુક્ત ઉપયોગ;

(સી) પોર્નોગ્રાફિક પ્રદર્શનો અને સામગ્રીમાં બાળકોનો શોષણયુક્ત ઉપયોગ;

અને જ્યારે બાળકોનું જાતીય શોષણ અને જાતીય દુર્વ્યવહાર એ જઘન્ય ગુનાઓ છે અને તેને અસરકારક રીતે સંબોધવાની જરૂર છે."

[૧૦] ખાસ કાયદાના સદર ઉદ્દેશ્ય પર નજર નાખતા સ્પષ્ટ થાય છે કે કલમ ૨(ડી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત અને નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ "બાળકની ઉંમર" ૧૮ વર્ષથી નીચેની છે અને ખાસ કાયદા હેઠળ કરવામાં આવેલી આવી કડક

જોગવાઈને જોતાં, અદાલતે સદર કાયદાના સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખવો પડશે અને વધુ ચોક્કસ કહીએ તો ખાસ કાયદો જેટલો વધુ હશે તેટલું તેનું કડક અર્થઘટન હશે અને તેથી જ્યારે આવા ગંભીર ગુના વિશે અપીલકર્તા સામે કોઈ ચોક્કસ કેસનો આક્ષેપ કરવામાં આવે કે જેના દ્વારા અપીલકર્તાના કૃત્યને કારણે નાની ઉંમરના બાળકને પણ બાળકને જન્મ આપવા માટે મજબૂર થવું પડે, ત્યારે આવું કૃત્ય માત્ર વિપરીત સામાજિક અસર જ નથી ધરાવતું પણ સુશાસિત સમાજના હિત પર પણ અસર કરે છે. આવું કૃત્ય, ભલે સંમતિથી હોય, પણ કોઈ ઉદાર સ્વરૂપમાં કલ્પી શકાય તેવું નથી અને તેથી, આ અદાલત દ્વારા ગુનાની ગંભીરતાને અજાણ્યા રહેવા દેવી શક્ય નથી.

[૧૧] ઈન્ડિપેન્ડન્ટ થોટ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તાજેતરના સમયમાં આપવામાં આવેલા (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૮૦૦ માં નોંધાયેલા વિસ્તૃત ચુકાદામાં ભોગ બનનારની ઉંમરની તુલનામાં જાતીય ગુનાઓ સંબંધિત વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના ખુલાસા ૨ અને ઉંમરના નિર્ધારણના સંદર્ભમાં વિચાર કરતી વખતે, ચાઈલ્ડ ફ્રેન્ડલી સ્ટેચ્યુટ્સ તરીકે લોકપ્રિય એવા અન્ય કાયદાઓ કે જે ખાસ કાયદાઓ છે તેનું પણ વિશ્લેષણ કર્યું છે અને ઉંમરને લગતા આવા મુદ્દા સાથે કામ કરતી વખતે, બાળ લગ્નની વિપરીત અસર, મૂળભૂત અધિકારો અને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫ અને ૨૧ અને સુમેળભર્યા અને હેતુપૂર્ણ

અર્થઘટન આપીને નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છે. આવા સીમાચિહ્નરૂપ ચુકાદામાં, સંબંધિત ફકરાઓમાં સમાવિષ્ટ કેટલાક અવલોકનો કે જે હેડ-નોટમાં સારાંશમાં આપેલ છે, અદાલત નીચે મુજબ રજૂ કરવા માંગે છે:

"લોકુર, ન્યાયમૂર્તિ. મુજબ

ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ નો અપવાદ ૨

આ કેસમાં અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો માત્ર એ પ્રશ્ન પૂરતો મર્યાદિત છે-કે શું એક પુરુષ અને તેની પત્ની કે જે ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની છોકરી છે, તેમની વચ્ચેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર છે? અદાલત અહીં ૧૮ વર્ષ અને તેથી વધુ ઉંમરની મહિલાના વૈવાહિક બળાત્કારની બાબત અંગે ચિંતિત નથી.

(ફકરા ૧ અને ૨)

ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ "બળાત્કાર" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. આ કલમ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ માં તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં તારીખ ૩-૨-૨૦૧૩ ના રોજ કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તે જોગવાઈ કરે છે કે એક પુરુષ બળાત્કાર કરે છે એમ કહેવાય જો, વ્યાપક અર્થમાં કહીએ તો, તે કલમમાં દર્શાવેલ સાત વર્ણનો પૈકી કોઈપણ હેઠળ આવતા સંજોગોમાં મહિલા સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે. કલમ ૩૭૫ નો ખંડ 'છઠ્ઠો' સ્પષ્ટ કરે છે કે જો મહિલા ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય, તો તેની સાથે જાતીય સંબંધ-તેની સંમતિ સાથે કે સંમતિ

વિના—બળાત્કાર છે. આને સામાન્ય રીતે "વૈધાનિક બળાત્કાર" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જેમાં ૧૮ વર્ષથી નીચેની ઉંમરની મહિલાની જાતીય સંબંધ બાંધવા માટેની ઈચ્છા કે સંમતિને અપ્રસ્તુત અને બિનઅસરકારક બનાવવામાં આવે છે. જોકે, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ નો અપવાદ ૨ એ જોગવાઈ કરે છે કે જો કોઈ પુરુષ ૧૫ વર્ષથી વધુ ઉંમરની છોકરી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે અને જો તે છોકરી તેની પત્ની હોય તો તે બળાત્કાર નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પતિ તેની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધી શકે છે શરતે કે તેણી ૧૫ વર્ષથી નીચેની ન હોય અને આ તેની ઈચ્છા અથવા તેની સંમતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ બળાત્કાર નથી. જોકે, ૧૫ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છોકરી સાથે જાતીય સંબંધ એ બળાત્કાર છે, ભલે તે તેની સંમતિ સાથે હોય કે સંમતિ વિના, તેની ઈચ્છા વિરુદ્ધ હોય કે નહીં, ભલે તે તેના પતિ દ્વારા હોય કે અન્ય કોઈ દ્વારા. આ અપવાદ ૨ સહિત ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના વાંચન પરથી સ્પષ્ટ છે. તેથી ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ "બળાત્કાર" સંબંધિત ત્રણ સંજોગો પૂરા પાડે છે. પહેલું, ૧૮ વર્ષથી નીચેની છોકરી સાથેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર છે (વૈધાનિક બળાત્કાર). બીજું, અને અપવાદ તરીકે, જો કોઈ મહિલા ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની ઉંમરની હોય તો તેની સાથેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર નથી જો તેની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધનાર વ્યક્તિ તેનો પતિ હોય. આ સંજોગોમાં તેની ઈચ્છા અથવા સંમતિઓ અપ્રસ્તુત છે. ત્રીજું, ૧૮ વર્ષથી

વધુ ઉંમરની મહિલા સાથેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર છે જો તે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ માં આપેલા સાત વર્ણનોમાંથી કોઈપણ હેઠળ આવતો હોય (બિન-સંમતિપૂર્ણ જાતીય સંબંધ). ઉપરોક્ત ત્રણ પરિસ્થિતિઓનું પરિણામ એ છે કે ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વય વચ્ચેની બાળકીના પતિને તેની પત્ની સાથે બિન-સંમતિપૂર્ણ જાતીય સંબંધ બાંધવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અને છૂટ છે અને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ બળાત્કાર માટે તેને શિક્ષાપાત્ર ગણવામાં આવશે નહીં કારણ કે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના હેતુઓ માટે આવો બિન-સંમતિપૂર્ણ જાતીય સંબંધ બળાત્કાર નથી.

(ફકરા ૨૯ થી ૩૩)

અન્ય કાયદાઓ

વિવિધ કાયદાઓનું ટૂંકું સર્વેક્ષણ એટલે કે ધ પ્રોટેક્શન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ એક્ટ, ૧૯૩૩, ધ પ્રોટેક્શન ઓફ વિમેન ફ્રોમ ડોમેસ્ટિક વાયોલન્સ એક્ટ, ૨૦૦૫, ધ પ્રોહિબિશન ઓફ ચાઈલ્ડ મેરેજ એક્ટ, ૨૦૦૬ (પીસીએમએ), ધ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફ્રોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ (પોક્સો એક્ટ) અને ધ જુવેનાઈલ જસ્ટિસ (કેર એન્ડ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન) એક્ટ, ૨૦૧૫ (જેજે એક્ટ), દર્શાવે છે કે બાળક એ ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ છે જે ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકાર સહિત તેના માનવ અધિકારોના રક્ષણ માટે હકદાર છે; જો તેણી કમનસીબે બાળક હોય ત્યારે પરણાવી દેવામાં આવે, તો તેણીને ઘરેલું હિંસા, શારીરિક અને

માનસિક બંને, તેમજ શારીરિક અને જાતીય દુર્વ્યવહારથી રક્ષણ મળે છે; જો તેણી કમનસીબે બાળક હોય ત્યારે પરણાવી દેવામાં આવે, તો તેના લગ્ન કાયદાના ઉલ્લંઘનમાં છે અને તેથી તે ગુનો છે અને આવા લગ્ન તેણીના કહેવા પર રદબાતલ છે અને તેની સાથે લગ્ન કરનાર વ્યક્તિ શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરી રહ્યો છે; બાળકીનો પતિ જ્યારે તેની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે ત્યારે તે ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલો કરી રહ્યો હશે અને તે દ્વારા ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરી રહ્યો છે. આવા સંજોગોમાં મુકાયેલી બાળકી સંભાળ અને રક્ષણની જરૂરિયાતવાળું બાળક છે અને તેની સંભાળ, રક્ષણ અને યોગ્ય રીતે પુનર્વસન અથવા સમાજમાં પુનઃસ્થાપિત કરવાની જરૂર છે. આ તમામ "ચાઈલ્ડ-ફ્રેન્ડલી કાયદાઓ" બાળકીની સુખાકારી માટે આવશ્યક છે (ભલે પરણેલી હોય કે ન હોય) અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) દ્વારા સુરક્ષિત છે. આ ચાઈલ્ડ-ફ્રેન્ડલી કાયદાઓ બાળ લગ્ન અને બાળકી સાથેના જાતીય સંબંધને પણ જોડે છે અને બંનેના વિપરિત પરિણામો તરફ ધ્યાન દોરે છે. બાળ-તરફેણકારી કાયદાઓની આ યોજનામાં એકમાત્ર વિરોધાભાસી નોંધ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ મા જોવા મળે છે જે જોગવાઈ કરે છે કે ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની બાળકી સાથેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર નથી જો તે જાતીય સંબંધ બાળકી અને તેના પતિ વચ્ચે હોય. તેથી, પતિને શિક્ષા કરવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.

(ફકરો ૫૩)

બાળ લગ્નની વિપરીત અસરો

પ્રારંભિક લગ્ન અને ૧૫ થી ૧૮ વર્ષની વય વચ્ચેની પરણેલી બાળકી સાથેના જાતીય સંબંધ વચ્ચે મજબૂત સ્થાપિત કડી છે. એ સ્પષ્ટપણે દર્શાવવા માટે પુષ્કળ સામગ્રી છે કે ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની બાળકી સાથે જાતીય સંબંધ (લગ્નજીવનમાં પણ) વિવિધ કારણોસર તેણીના માટે બિલકુલ સલાહભર્યું નથી, જેમાં તેણીની શારીરિક અને માનસિક સુખાકારી અને તેણીનું સામાજિક સ્થાન સામેલ છે – આ બધું સામાન્ય રીતે દરેક માટે, ખાસ કરીને રાજ્ય માટે સર્વોચ્ચ મહત્વનું હોવું જોઈએ. વહેલા લગ્ન અને નાની ઉંમરે જાતીય સંબંધની બાળકી પર માત્ર તેની શારીરિક અને માનસિક સુખાકારીના સંદર્ભમાં જ નહીં પરંતુ તેના પોષણ, તેના શિક્ષણ, તેની રોજગાર ક્ષમતા અને તેની સામાન્ય સુખાકારીના સંદર્ભમાં પણ હાનિકારક અસરો હોઈ શકે છે. બાબતોને વધુ ખરાબ કરવા માટે, આ હાનિકારક અસર બાળકીના બાળકોમાં પસાર થઈ શકે છે જેઓ કુપોષિત હોઈ શકે છે અને વિવિધ પરિબળોને લીધે ગરીબીમાં જીવવાની જરૂર પડી શકે છે. વહેલા લગ્નની તેથી આંતર–પેઢીગત વિપરીત અસર હોઈ શકે છે.

(ફકરા ૨૬ અને ૮૯)

મૂળભૂત અધિકારો

સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૧

સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૧ બાળકીને ગૌરવપૂર્ણ જીવન જીવવાનો મૂળભૂત અધિકાર આપે છે. વહેલા લગ્ન બાળકીનો આત્મસન્માન અને

આત્મવિશ્વાસ છીનવી લે છે અને તેને, એક અર્થમાં, જાતીય દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનાવે છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં એમ કહી શકાય નહીં કે આવી બાળકી ગૌરવપૂર્ણ જીવન જીવે છે. બાળકીનો શારીરિક અખંડિતતા જાળવવાનો અધિકાર ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ દ્વારા પવિત્ર કરાયેલી પરંપરાગત પ્રથા દ્વારા અસરકારક રીતે નાશ પામે છે. ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના હેતુઓ માટે, તેના પતિનું તેના શરીર પર સંપૂર્ણ નિયંત્રણ હોય છે અને તે તેની સંમતિ વિના અથવા તેની ઈચ્છા વિના તેની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધી શકે છે કારણ કે આવી પ્રવૃત્તિ બળાત્કાર નહીં ગણાય.

(ફકરો ૯૦)

બાળકીને શારીરિક અખંડિતતા અને પ્રજનન પસંદગીનો અધિકાર છે. તેણીને એવી ચીજવસ્તુ તરીકે ગણી શકાય નહીં કે જેને તેના પતિને જાતીય સંબંધનો ઈનકાર કરવાનો કોઈ અધિકાર ન હોય. બાળકીના માનવ અધિકારો ખૂબ જ જીવંત છે ભલે તે પરણેલી હોય કે ન હોય અને માન્યતા અને સ્વીકૃતિને લાયક છે. જોકે, જ્યાં સુધી પરણેલી બાળકીનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી પ્રજનન પસંદગીઓ ગંભીર રીતે મર્યાદિત થાય છે. એવી પૂરેપૂરી સંભાવના છે કે જાતીય સંબંધને આધિન હોવાથી, બાળકી ગર્ભવતી બની શકે છે અને બાળકને જન્મ આપવો પડે છે ભલે તેનું શરીર પ્રજનન માટે સંપૂર્ણપણે તૈયાર ન હોય. બાળજન્મ દરમિયાન બાળકીના મૃત્યુની વધુ સંભાવનાઓ છે અને નવજાત શિશુના મૃત્યુની પણ વધુ સંભાવનાઓ છે.

વહેલા લગ્નોથી જન્મેલા બાળકો કુપોષિત હોવાની સંભાવના વધુ હોય છે. તેથી, પરંપરાગત ભલે તે હોય, પણ એવી પ્રથા ચાલુ રાખવી તે ડહાપણભર્યું નહીં હોય કે જે બાળકીના જીવને જોખમમાં મૂકે છે અને વહેલા લગ્નથી જન્મેલા બાળકીના બાળકના જીવને પણ જોખમમાં મૂકે છે. બંધારણીય અને વૈધાનિક જોગવાઈઓ ઉપરાંત, બંધારણીય નૈતિકતા ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને એવું અર્થઘટન આપવાથી મનાઈ ફરમાવે છે જે એવી પરંપરા અથવા પ્રથાને પવિત્ર કરે છે જે હવે ટકાઉ નથી.

(ફકરા ૬૬ અને ૯૧)

સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ મધુકર નારાયણ મરડીકર, (૧૯૯૧) ૧ એસ.સી.સી. ૫૭ : ૧૯૯૧ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૧; સુચિતા શ્રીવાસ્તવ વિરુદ્ધ યુટી ઓફ ચંદીગઢ, (૨૦૦૯) ૯ એસ.સી.સી. ૧ : (૨૦૦૯) ૩ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૫૭૦; સેલ્વી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૧૦) ૭ એસ.સી.સી. ૨૬૩ : (૨૦૧૦) ૩ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૧; રિતેશ સિંહા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી. ૩૫૭ : (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૭૪૮; દેવિકા બિસ્વાસ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૧૬) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૨૬, નો આધાર લીધેલ.

સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪

બાળ-તરફેણકારી કાયદાઓ બાળકના શ્રેષ્ઠ હિતને ધ્યાનમાં લેવાનો ઉદ્દેશ્ય ધરાવે છે અને તે કરે છે. આ કાયદાઓ તાજેતરના ભૂતકાળમાં ઘડવામાં આવ્યા છે જોકે તેનો અસરકારક રીતે અમલ થયો નથી. આ સ્થિતિ જોતાં, કેટલીક હકીકતો સ્વીકારવી અને માન્ય કરવી જરૂરી છે:

પ્રથમ, બાળક બાળક જ રહે છે ભલે તેને ગમે તે વર્ણન અથવા નામ આપવામાં આવે. આપણા દેશના લગભગ તમામ સંબંધિત કાયદાઓમાં તે સાર્વત્રિક રીતે સ્વીકૃત છે કે બાળક એ ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ છે. તેથી, બાળક બાળક જ રહે છે ભલે તેણીને શેરી બાળક અથવા છોડી દેવાયેલ બાળક અથવા ત્યજી દેવાયેલ બાળક અથવા દત્તક લીધેલ બાળક તરીકે વર્ણવવામાં આવે. તેવી જ રીતે, બાળક બાળક જ રહે છે ભલે તેણી પરણેલું બાળક હોય અથવા અપરણિત બાળક હોય અથવા છૂટાછેડા લીધેલ બાળક હોય અથવા અલગ થયેલ બાળક હોય અથવા વિધવા બાળક હોય.

(ફકરો ૭૯.૧)

બીજું, જાતીય સંબંધ માટે સંમતિની ઉંમર નિશ્ચિતપણે ૧૮ વર્ષ છે અને આ અંગે કોઈ વિવાદ નથી. તેથી, કોઈ પણ સંજોગોમાં ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરનું બાળક જાતીય સંબંધ માટે સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત સંમતિ આપી શકે નહીં. તેથી, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ માટે યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વતી આપવામાં આવેલ સમર્થન કે લગ્ન કરવાના આધારે, બાળકીએ સ્પષ્ટપણે અથવા આવશ્યક ગર્ભિત રીતે તેના પતિ

સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવા માટે સંમતિ આપી છે તેમાં કોઈ વજૂદ નથી. જ્યાં સુધી સંસદ કોઈ ચોક્કસ સંકેત ન આપે (અને તેણે આવો કોઈ સંકેત આપ્યો નથી) કે સંમતિની ઉંમર ૧૮ વર્ષની કાયદાકીય રીતે નિર્ધારિત ઉંમરથી કોઈપણ તર્કસંગત કારણસર વિચલિત કરી શકાય છે, ત્યાં સુધી એવું માની શકાય નહીં કે બાળકી કે જે અન્યથા જાતીય સંબંધ માટે સંમતિ આપવા માટે અસમર્થ છે, તેણે તેમ છતાં માત્ર પરણેલી હોવાના આધારે જ ગર્ભિત રીતે, આવશ્યક કે અન્યથા આવી સંમતિ આપી છે. તે બાળકીના મનમાં વધારે પડતું વાંચવા સમાન હશે અને એવી બાબતોની સ્થિતિ ધારી લેવા સમાન હશે કે જેના માટે કોઈ ચોક્કસ સંકેત નથી કે કોઈ ખાતરી નથી. બંધારણીય રીતે સ્ત્રીને પુરુષ સમાન અધિકારો છે અને કોઈપણ કાયદાનું એવું અર્થઘટન અથવા સમજણ ન હોવી જોઈએ જે આ સ્થિતિમાંથી હલકી કક્ષાનું હોય. જો એવો કોઈ સિદ્ધાંત હોય કે જે આવી ગેરબંધારણીય માન્યતાનો પ્રસ્તાવ મૂકતો હોય, તો તે સિદ્ધાંતને સંપૂર્ણપણે નષ્ટ કરી દેવાને લાયક છે.

(ફકરા ૭૯.૨, ૮૩ અને ૮૪)

ત્રીજું, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ નો અપવાદ ૨ પરણેલી બાળકી અને અપરણિત બાળકી વચ્ચે કોઈ વાસ્તવિક તર્ક વિના કૃત્રિમ ભેદ ઊભો કરે છે અને તેના દ્વારા ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની બાળકી કે જે તેની પત્ની છે તેની સાથે પતિ દ્વારા જાતીય સંબંધ માટેની સંમતિને દૂર કરે છે. ૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની અપરણિત છોકરી ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ

હેઠળ બળાત્કારનો ભોગ બની શકે છે અને ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલાનો ભોગ બની શકે છે. આવી પીડિતા પાસે બળાત્કારી સામે ન્યાયિક કાર્યવાહી કરવાની સાંત્વના (જો આપણે એમ કહી શકીએ તો) હોઈ શકે છે. ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની પરણેલી છોકરી ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલાનો ભોગ બની શકે છે, પરંતુ તે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ બળાત્કારનો ભોગ બની શકે નહીં જો બળાત્કારી તેનો પતિ હોય કારણ કે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ આવા ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલાને બળાત્કાર તરીકે માન્યતા આપતું નથી. તેથી આવી બાળકીને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની જોગવાઈઓ હેઠળ કાયદાનો કોઈ આશરો નથી તેમ છતાં વૈવાહિક બળાત્કાર તેણીને અપમાનિત અને હલકી પાડી શકે છે, તેણીના સમગ્ર મનોવિજ્ઞાનને નષ્ટ કરી શકે છે, તેણીને ઊંડી ભાવનાત્મક કટોકટીમાં ધકેલી શકે છે અને તેણીના સમગ્ર વ્યક્તિત્વને વામણું અને નષ્ટ કરી શકે છે અને તેણીના આત્માને અપમાનિત કરી શકે છે. જોકે, આવી પીડિતા ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ બળાત્કારી સામે ન્યાયિક કાર્યવાહી કરી શકે છે. આવા કૃત્રિમ ભેદ માટે કોઈ તર્ક નથી. જો આવા બિનજરૂરી અને કૃત્રિમ ભેદને સ્વીકારવામાં આવે તો તે છૂટાછેડા લીધેલ બાળકો અથવા અલગ થયેલ બાળકો અથવા વિધવા બાળકો માટે અન્ય પ્રસંગો માટે ફરીથી દાખલ કરી શકાય છે.

(ફકરા ૭૯.૩ અને ૭૨)

બળાત્કારી બળાત્કારી જ રહે છે અને પીડિતા સાથેના લગ્ન તેને બિન–

બળાત્કારીમાં ફેરવતા નથી. પતિ તેની પત્ની સાથે કે જે ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની હોય તેની સાથે બાંધતો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર તરીકે વર્ણવવામાં આવે (ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ હેઠળ ગુનો નથી) અથવા ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલો [ધ પોક્સો એક્ટ ની કલમ ૫(એન) હેઠળ ગુનો અને ધ પોક્સો એક્ટ ની કલમ ૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર] હકીકત એ છે કે તે પરંપરાગત રીતે સમજાય છે તેમ બળાત્કાર જ છે, જોકે સંસદે તેના ડહાપણ મુજબ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ના હેતુઓ માટે તેને બળાત્કાર તરીકે માન્યતા ન આપવાનું પસંદ કર્યું છે. તે એક જઘન્ય ગુનો છે જે બાળકીની શારીરિક અખંડિતતાનું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે, આઘાત પહોંચાડે છે અને કેટલીકવાર તેની પ્રજનન પસંદગીની સ્વતંત્રતાનો નાશ કરે છે તે એક સંયુક્ત મુદ્દો છે જેને ગંભીર વિચારણા અને ચર્ચાની જરૂર છે.

(ફકરા ૭૫ અને ૬૭)

સી.આર. વિરુદ્ધ યુનાઈટેડ કિંગડમ, ECHR, Ser. A. No. ૩૩૫–C (૧૯૯૫) : (૧૯૯૫) ૨૧ EHRR ૩૬૩; આર. વિરુદ્ધ આર., (૧૯૯૨) ૧ એસી ૫૯૯ : (૧૯૯૧) ૩ ડબલ્યુએલઆર ૭૬૭ : (૧૯૯૧) ૪ ઓલ ઈઆર ૪૮૧ (એચએલ); આઈઝનસ્ટેટ વિરુદ્ધ બેર્ડ, ૧૯૭૨ એસસીસી ઓનલાઈન યુએસ એસસી ૬૨ : ૩૧ એલ એડ ૨ડી ૩૪૯ : ૯૨ એસ સીટી ૧૦૨૯ : ૪૦૫ યુએસ ૪૩૮ (૧૯૭૨); સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ

કૃષ્ણપ્પા, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૭૫ : ૨૦૦૦ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૭૫૫; બોધિસત્ત્વ ગૌતમ વિરુદ્ધ સુભ્રા ચક્રવર્તી, (૧૯૯૬) ૧ એસ.સી.સી. ૪૯૦: ૧૯૯૬ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૧૩૩; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિરુદ્ધ ગુરમિત સિંહ, (૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૩૮૪ : ૧૯૯૬ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૩૧૬; સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિરુદ્ધ જનક સિંહ, (૨૦૧૩) ૯ એસ.સી.સી. ૪૩૧ : (૨૦૧૪) ૧ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૨૧૨, નો સંદર્ભ લીધેલ

આમ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની જોગવાઈઓ અને ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ વચ્ચે દેખીતો સંઘર્ષ અથવા વિસંગતતા છે. પરણેલી બાળકી (૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચેની બાળકી) નો બળાત્કાર એ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ બળાત્કાર નથી અને તેથી તેમાંના ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ના ધ્યાનમાં ગુનો નથી પરંતુ તે ધ પોક્સો એક્ટ ની કલમ ૫(એન) હેઠળ ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલાનો ગુનો છે અને સદર અધિનિયમ ની કલમ ૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર છે. બળાત્કાર માટેની સજા (એવું માની લઈએ કે તે કરવામાં આવ્યો છે) અને ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા માટેની સજા સમાન છે, એટલે કે, ન્યૂનતમ ૭ વર્ષના સમયગાળા માટેની કેદ જે આજીવન કેદ સુધી લંબાવી શકાય છે. તેવી જ રીતે, બળાત્કારના "ગંભીર" સ્વરૂપ માટે સજા ન્યૂનતમ ૧૦ વર્ષની કેદના સમયગાળા માટે છે જે આજીવન કેદ સુધી લંબાવી શકાય છે (ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ) અને ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા માટેની સજા (જે

પરણેલી બાળકીના કિસ્સામાં લાગુ પડે છે) સમાન છે (ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ). એ સમજવું મુશ્કેલ છે કે આવું શા માટે છે. પરણેલી બાળકી સાથે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ જાતીય સંબંધને અપરાધમુક્ત કરવા અને અસ્પષ્ટ અને અનિશ્ચિત વૈધાનિક ઉદ્દેશ્ય વચ્ચે તર્કસંગત સંબંધ શું છે તે પ્રશ્નનો કોઈ સમજી શકાય તેવો જવાબ નથી. આ સંઘર્ષ અથવા વિસંગતતા બાળકીના શ્રેષ્ઠ હિતમાં ઉકેલવાની જરૂર છે.

(ફકરો ૭૬)

અન્ય એક વિસંગતતા એ છે કે જોકે બાળકીનો પતિ તેના પર બળાત્કાર કરી શકે છે પરંતુ તે તેની છેડતી કરી શકતો નથી, કારણ કે જો તે આવું કરે તો તેને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની જોગવાઈઓ હેઠળ સજા થઈ શકે છે. આમ તેના પતિ દ્વારા બાળકીના વર્તન માટે અલગ-અલગ અતાર્કિક ધોરણો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે.

(ફકરો ૯૦)

કાયદો કે જે તેના ઘડતર સમયે એકદમ વ્યાજબી અને તર્કસંગત હોઈ શકે છે તે સમય પસાર થવાની સાથે અને/અથવા સંજોગોમાં ફેરફારને કારણે મનસ્વી, ગેરવાજબી અને સમાનતાના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરનારો બની શકે છે અને ભલે આવા કાયદાની માન્યતા આપેલા સમયે સમર્થન આપવામાં આવ્યું હોય, અદાલત, અનુગામી મુકદ્દમામાં, તેને રદ કરી શકે છે જો એવું જણાય કે વર્ગીકરણનો તર્ક અસ્તિત્વમાં નથી રહ્યો.

(ફકરો ૮૮)

કૃત્રિમ ભેદ દ્વારા જે પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે તે એ સ્વીકારવાનું છે કે દેશમાં બાળ લગ્નો થઈ રહ્યા છે. દેશના વિવિધ ભાગોમાં પરંપરા અથવા પ્રથાના ભાગરૂપે બાળ લગ્નો કરવામાં આવ્યા છે માત્ર તેનાથી એવો અર્થ નથી થતો કે આ પરંપરા સ્વીકાર્ય છે અથવા તેને પવિત્ર માનવી જોઈએ. સમય બદલાય છે અને થોડા દાયકાઓ પહેલા જે સ્વીકાર્ય હતું તે આજે જરૂરી નથી કે સ્વીકાર્ય હોય. ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ની અસર અને પ્રભાવ ભૂતકાળના દષ્ટિકોણથી નહીં પરંતુ આજની સામાજિક વાસ્તવિકતાઓ સાથે ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ. પરંપરાઓ જે ઐતિહાસિક સમયના કોઈ બિંદુએ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે તે પથ્થર પર કોતરેલી નથી. જો સમય અને પરિસ્થિતિઓ બદલાય છે, તો દષ્ટિકોણ, પરંપરાઓ અને સંમેલનો પણ બદલાવા જોઈએ. અસરમાં વહેલા લગ્ન અથવા બાળ લગ્નની પ્રથા ભલે પરંપરા અને રિવાજ દ્વારા પવિત્ર કરવામાં આવી હોય, તો પણ તેની હાનિકારક અસરો અને વહેલી ગર્ભાવસ્થાની હાનિકારક અસરોની વધતી જતી જાગૃતિ અને જ્ઞાન સાથે તે આજે એક અનિચ્છનીય પ્રથા હોઈ શકે છે. વહેલામાં વહેલી તકે આ પરંપરાગત પ્રથાને છોડી દેવામાં આવે તો, તે બાળકીના શ્રેષ્ઠ હિતમાં અને સમગ્ર સમાજ માટે સારું રહેશે.

(ફકરા ૮૦, ૮૫, ૮૮ અને ૮૯)

સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિરુદ્ધ ભોપાલ સુગર ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, (૧૯૬૪) ૬ એસસીઆર ૮૪૬ : એ.આઇ.આર. ૧૯૬૪ એસસી ૧૧૭૯; રતન આર્ય

વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ટી.એન., (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૫; અનુજ ગર્ગ વિરુદ્ધ હોટેલ એસોસિયેશન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧; હોટેલ એસોસિયેશન ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, ૨૦૦૬ એસસીસી ઓનલાઈન ડેલ ૪૪ : (૨૦૦૬) ૮૬ ડીઆરઆઈ ૬૬૮; સત્યવતી શર્મા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૨૮૭, નો આધાર લીધેલ.

મોટર જનરલ ટ્રેડર્સ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એ.પી., (૧૯૮૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૨, ટાંકવામાં આવેલ.

આવો અભિપ્રાય કે બાળકીના વૈવાહિક બળાત્કારમાં લગ્નની સંસ્થાને નષ્ટ કરવાની ક્ષમતા છે તે સ્વીકારી શકાય નહીં. લગ્ન સંસ્થાકીય નથી પરંતુ વ્યક્તિગત છે – કોઈ પણ વસ્તુ લગ્નની "સંસ્થા" ને નષ્ટ કરી શકતી નથી સિવાય કે કાયદો જે લગ્નને ગેરકાયદેસર અને શિક્ષાપાત્ર બનાવે. છૂટાછેડા લગ્નને નષ્ટ કરી શકે છે પરંતુ તેમાં લગ્નની "સંસ્થા" ને નષ્ટ કરવાની ક્ષમતા નથી. ન્યાયિક રીતે અલગ થવાથી વૈવાહિક સંબંધોમાં તિરાડ પડી શકે છે પરંતુ તેમાં લગ્નની "સંસ્થા" અથવા તો લગ્નને પણ નષ્ટ કરવાની ક્ષમતા નથી. એવું કહી શકાય નહીં કે કોઈ છૂટાછેડાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં અથવા ન્યાયિક રીતે અલગ થવા પર પ્રતિબંધ મૂકવો જોઈએ.

(ફકરો ૯૨)

બીજા દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, પીસીએમએ ખરેખર બાળ લગ્નોને રદબાતલ બનાવે છે અને સદર અધિનિયમ હેઠળ બાળ લગ્નના પક્ષકારોને

(બાળકી સિવાય) ગુના માટે શિક્ષાપાત્ર બનાવે છે. જે કોઈ લગ્નની સંસ્થાને ટેકો આપે છે તેના માટે પીસીએમએ થી વધુ લગ્નની સંસ્થાને નષ્ટ કરનારું બીજું કંઈ હોઈ શકે નહીં જે એક તરફ બાળ લગ્નને રદબાતલ અને શિક્ષાપાત્ર બનાવે છે અને બીજી તરફ, તે અન્યથા બાળ લગ્નોની હાનિકારક પ્રથાને આડકતરી રીતે કાયદેસર બનાવે છે. એ શંકાસ્પદ છે કે શું સંસદીય સ્થાયી સમિતિએ તેની સાથે જોડાયેલી વિપરીત અને હાનિકારક અસરો સાથે આવી પરિસ્થિતિનો ઈરાદો રાખ્યો હતો.

(ફકરો ૯૩)

સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૫

જેજે એક્ટ ની જોગવાઈઓ તેમજ ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) માં શોધી શકાય છે જે સંસદને બાળકોના લાભ માટે ખાસ જોગવાઈઓ કરવા સક્ષમ બનાવે છે. સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૫(૩) મહિલાઓને લાભ આપવા માટે છે. તે મહિલાઓ અને બાળકોની તરફેણમાં ભેદભાવ કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે – તેમના ફાયદા માટે હકારાત્મક પગલાંનું એક સ્વરૂપ. તેનું પ્રતિબંધિત રીતે અર્થઘટન કરી શકાય નહીં અને ન કરવું જોઈએ પરંતુ તેને તેની સંપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવવા દેવી જોઈએ. બાળકીના સંદર્ભમાં હકારાત્મક કાર્યવાહી માટે બનાવાયેલ કાયદાનું માત્ર ઉદારતાથી અર્થઘટન અને ખુલાસો જ ન થવો જોઈએ પરંતુ તે અન્ય કોઈપણ કાયદાથી ઉપરવટ થવો જોઈએ જે બાળકીને ઉપલબ્ધ લાભને

પ્રતિબંધિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. આ માત્ર સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) ની ભાવના પર ભાર મૂકશે.

(ફકરા ૯૫, ૫૬ અને ૬૦)

સ્ટેટ ઓફ એ.પી. વિરુદ્ધ પી.બી. વિજયકુમાર, (૧૯૯૫) ૪ એસ.સી.સી. ૫૨૦ : ૧૯૯૫ એસ.સી.સી. (એલ એન્ડ એસ) ૧૦૫૬; યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, ૧૯૫૪ એસસીઆર ૯૩૦ : એ.આઇ.આર. ૧૯૫૪ એસસી ૩૨૧ : ૧૯૫૪ સી.આર.આઇ.એલ.જે. ૮૮૬, નો આધાર લીધેલ.

મહાદેવ જીવ વિરુદ્ધ બી.બી. સેન, ૧૯૫૧ એસસીસી ઓનલાઈન કલકત્તા ૧૮૨ : એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ કલકત્તા ૫૬૩; સિરિલ બ્રિટ્ટો વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, ૨૦૦૩ એસસીસી ઓનલાઈન કેરાલા ૧૯૦ : એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ કેરાલા ૨૫૯; શ્રીકૃષ્ણ એકનાથ ગોડબોલે વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, ૨૦૧૬ એસસીસી ઓનલાઈન બોમ્બે ૯૫૫૯, મંજૂર કરેલ.

બાળકોના અધિકારો સંબંધિત કાયદાઓ કાયદાના ખાસ વિષયને લગતા ખાસ કાયદાઓ છે અને તેથી આવા વિષય–વિશિષ્ટ કાયદાઓની જોગવાઈઓ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ જેવા સામાન્ય કાયદાની જોગવાઈઓ પર પ્રવર્તશે અને અગ્રતા લેશે. કાયદાનો વિષય અને દ્દષ્ટિકોણ એ પ્રશ્નના નિર્ણાયક છે કે કાયદો સામાન્ય કાયદો છે કે ખાસ કાયદો. તેથી, અમુક હેતુઓ માટે કાયદો ખાસ કાયદો હોઈ શકે છે પરંતુ અન્ય હેતુઓ માટે, અન્ય

કાયદાની સરખામણીમાં, તે સામાન્ય કાયદો હોઈ શકે છે.

(ફકરા ૯૫ અને ૯૬)

એલઆઈસી વિરુદ્ધ ડી.જે. બહાદુર, (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૩૧૫ : ૧૯૮૧ એસ.સી.સી. (એલ એન્ડ એસ) ૧૧૧, નો આધાર લીધેલ.

જેજે એક્ટ સ્પષ્ટ સંકેત આપે છે કે ૧૮ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરતા પહેલા જે બાળકી લગ્નના નિકટવર્તી જોખમમાં છે તે સંભાળ અને રક્ષણની જરૂરિયાતવાળું બાળક છે [જેજે એક્ટ ની કલમ ૨(૧૪)(xii)]. કોઈપણ અંશે તર્કસંગતતા સાથે એમ કહી શકાય નહીં કે આવી બાળકી લગ્ન કર્યા પછી તરત જ સંભાળ અને રક્ષણની જરૂરિયાતવાળા બાળક તરીકેનો પોતાનો દરજ્જો ગુમાવી દે છે. જો આ જોગવાઈને અવગણવામાં આવે અથવા જતી કરવામાં આવે, તો તે બાળકીને વધુ ખરાબ સ્થિતિમાં મૂકશે કારણ કે લગ્ન પછી તેણી ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલાનો ભોગ બની શકે છે જેના માટે તે શારીરિક, માનસિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક રીતે તૈયાર ન હોઈ શકે. જેજે એક્ટ નો હેતુ બાળકને મુશ્કેલ સંજોગોમાં મૂકવાને બદલે તેને ફાયદો પહોંચાડવાનો છે. વિપરીત અભિપ્રાય માત્ર જેજે એક્ટ ના હેતુ અને ભાવનાને જ નષ્ટ કરશે નહીં પરંતુ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) ના મહત્વને પણ દૂર કરશે. ચોક્કસપણે, જેજે એક્ટ ની જોગવાઈઓને આવું અર્થઘટન અને સમજણ આપી શકાય નહીં.

(ફકરો ૯૭)

તેવી જ રીતે, ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ તે તદ્દન સ્પષ્ટ કરે છે કે ૧૮

વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકની ગરિમા અને અધિકારોને માન્યતા આપવી જોઈએ અને સન્માન આપવું જોઈએ. આ હેતુ માટે, ધ પોક્સો એક્ટ માં ખાસ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે જેમ કે ઉદાહરણ તરીકે કલમો ૨૮, ૨૯ અને ૩૩. ફરી એકવાર કાયદાકીય વલણ બાળકની તરફેણમાં છે જેના દ્વારા સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) ને નોંધપાત્ર અર્થ આપવામાં આવ્યો છે. જોકે, કલમ ૪૨–એ વધુ મહત્વ અને અર્થ ધરાવે છે, જે જોગવાઈ કરે છે કે ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓના ઉમેરામાં છે અને તેમાં ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ નો સમાવેશ થાય છે. વધુમાં, કલમ જોગવાઈ કરે છે કે ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ અને અન્ય કોઈપણ કાયદા વચ્ચે કોઈ અસંગતતાના કિસ્સામાં, ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ ઓવરરાઈડિંગ અસર ધરાવશે. તે પરથી એ ફલિત થાય છે કે ભલે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ બાળકીના વૈવાહિક બળાત્કારને અપરાધમુક્ત કરે છે, તેમ છતાં બાળકીનો પતિ ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા માટે ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ હેઠળ સજા માટે જવાબદાર રહેશે.

(ફકરા ૯૮ અને ૯૯)

પ્રથમ દ્દષ્ટિએ એવું લાગી શકે છે કે બળાત્કાર ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ ગુનો હોવાથી (કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને આધીન) જ્યારે ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલો અથવા ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલો એ ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ ગુનો છે અને બંને અલગ અને સ્વતંત્ર કાયદાઓ છે,

તેથી ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની જોગવાઈઓ અને ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ અસંગતતા નથી. બળાત્કાર અને ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલો અને પરણેલી બાળકીના બળાત્કાર અને ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા વચ્ચે માત્ર કાલ્પનિક અથવા ભાષાકીય ભેદ પાડવાની માંગ કરવામાં આવે છે. આ ભેદ માટે કોઈ તર્ક નથી અને તે સંપૂર્ણપણે મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ ભેદ સિવાય બીજું કંઈ નથી.

(ફકરો ૧૦૦)

કર્ણાટક સુધારો

સંઘર્ષનો સૌથી સ્પષ્ટ અને યોગ્ય ઉકેલ કર્ણાટક રાજ્ય દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે–રાજ્ય વિધાનસભાએ પીસીએમએ ની કલમ ૩ માં પેટા–કલમ (૧–એ) દાખલ કરી છે (રાષ્ટ્રપતિની તારીખ ૨૦–૪–૨૦૧૭ ના રોજ સંમતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી) એવી જાહેરાત કરીને કે હવેથી પ્રત્યેક બાળ લગ્ન જે સંપન્ન થાય છે તે શરૂઆતથી જ રદબાતલ છે. તેથી, બાળકીનો પતિ પીસીએમએ હેઠળ બાળ લગ્ન માટે, ધ પોક્સો એક્ટ હેઠળ ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા અથવા ગંભીર ભેદનયુક્ત જાતીય હુમલા માટે અને જો પતિ અને બાળકી એક જ અથવા વહેંચાયેલા ઘરમાં સાથે રહેતા હોય, તો ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ બળાત્કાર માટે સજાપાત્ર રહેશે. તમામ રાજ્ય વિધાનસભાઓ માટે બાળ લગ્નોને રદબાતલ કરવા માટે કર્ણાટક દ્વારા લેવાયેલો માર્ગ અપનાવવો અને તેના દ્વારા એ સુનિશ્ચિત કરવું

સમજદારીભર્યું રહેશે કે બાળકી અને તેના પતિ વચ્ચેનો જાતીય સંબંધ ધ પોક્સો એક્ટ અને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો છે. ધારી લઈએ કે અન્ય તમામ રાજ્ય વિધાનસભાઓ કર્ણાટકનો માર્ગ અપનાવતી નથી, તો કાયદામાં સાચી સ્થિતિ શું છે?

(ફકરા ૭૭ અને ૭૮)

સુમેળભર્યું અને હેતુપૂર્ણ અર્થઘટન.

વિવિધ પૂરક કાયદાઓની જોગવાઈઓને સ્પષ્ટ સમગ્રતા રજૂ કરવા માટે સુમેળભર્યા અને હેતુપૂર્ણ રીતે વાંચવાની જરૂર છે. તેથી, જેજે એક્ટ, ધ પોક્સો એક્ટ, પીસીએમએ અને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ના અર્થઘટનનો સમગ્ર મુદ્દો એક જ વિષયને લગતા કાયદાના હેતુપૂર્ણ અને સુમેળભર્યા બાંધકામના દષ્ટિકોણથી, તેમજ સામાજિક સંદર્ભના દષ્ટિકોણથી જોઈ શકાય છે. કોઈપણ દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની વચ્ચે પરણેલી બાળકી સાથે મનસ્વી રીતે ભેદભાવ કરવાનું કોઈ કારણ જણાતું નથી. તેનાથી વિપરીત, પરણેલી બાળકીના માનવ અધિકારોને જાળવવા અને સુરક્ષિત કરવા માટે બાળ-તરફેણકારી કાયદાઓને સુમેળભર્યું અને હેતુપૂર્ણ બાંધકામ આપવાનું દરેક કારણ છે.

(ફકરા ૭૬, ૧૦૧, ૧૦૪ અને ૧૦૫)

કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ વિરુદ્ધ દિગ્વિજયસિંહજી સ્પિનિંગ એન્ડ વીવિંગ

મિલ્સ લિમિટેડ, એ.આઇ.આર. ૧૯૬૧ એસસી ૧૫૪૯ : (૧૯૬૧) ૨ સી.આર.આઇ.એલ.જે. ૭૨૦; જુગલ કિશોર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, ૧૯૮૯ સપ્લીમેન્ટરી (૧) એસ.સી.સી. ૫૮૯; અભિરામ સિંહ વિરુદ્ધ સી.ડી. કોમ્માચેન, (૨૦૧૭) ૨ એસ.સી.સી. ૬૨૯ : (૨૦૧૭) ૨ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૬૮, નો આધાર લીધેલ.

સીફોર્ડ કોર્ટ એસ્ટેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એશેર, (૧૯૪૯) ૨ કેબી ૪૮૧ (સીએ); એશેર વિરુદ્ધ સીફોર્ડ કોર્ટ એસ્ટેટ લિમિટેડ, ૧૯૫૦ એસી ૫૦૮ (એચએલ), સંદર્ભ આપેલ.

કાયદાઓનો અમલ

આપણા સંવિધાનની પ્રસ્તાવના સામાજિક ન્યાય પ્રત્યેની આપણી પ્રતિબદ્ધતાને દર્શાવે છે, પરંતુ કમનસીબે, આ અરજી સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે સામાજિક ન્યાયના કાયદાઓ સંસદ દ્વારા જે ભાવનાથી ઘડવામાં આવ્યા છે તે ભાવનાથી અમલમાં મૂકવામાં આવતા નથી. દેશમાં હજારોની સંખ્યામાં યુવાન છોકરીઓના લગ્ન થાય છે, અને પીસીએમએ ની કલમ ૧૩ દર્શાવે છે તેમ, એક શુભ દિવસ – અખાત્રીજ – છે જ્યારે સામૂહિક બાળ લગ્નો કરવામાં આવે છે. આવી યુવાન છોકરીઓને તેમના સ્વાસ્થ્ય, તેમની બાળકો પેદા કરવાની ક્ષમતા અને અન્ય પ્રતિકૂળ સામાજિક, આર્થિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક પરિણામોને ધ્યાનમાં લીધા વિના જાતીય સંબંધને આધિન કરવામાં આવે છે. આવા બાળ લગ્નોને રોકવા માટે સિવિલ સોસાયટી માત્ર

એટલું જ કરી શકે છે પરંતુ આખરે ભારત સરકાર અને રાજ્ય સરકારો પર છે કે તેઓ બાળ લગ્નો અટકાવવા માટે સક્રિય પગલાં લે જેથી આપણા દેશની યુવાન છોકરીઓ વધુ સારા અને સ્વસ્થ જીવનની આશા રાખી શકે.

(ફકરો ૧૦૬)

નિષ્કર્ષ

૧૮ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છોકરી સાથેનો જાતીય સંબંધ બળાત્કાર છે, પછી ભલે તે પરણેલી હોય કે નહીં. ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ માં તૈયાર કરાયેલો અપવાદ પરણેલી બાળકી અને અપરિણિત બાળકી વચ્ચે બિનજરૂરી અને કૃત્રિમ ભેદ ઊભો કરે છે અને પ્રાપ્ત કરવા માંગતા કોઈપણ અસ્પષ્ટ ઉદ્દેશ્ય સાથે કોઈ તર્કસંગત સંબંધ ધરાવતો નથી. કૃત્રિમ ભેદ મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તે ચોક્કસપણે બાળકીના શ્રેષ્ઠ હિતમાં નથી. કૃત્રિમ ભેદ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૫(૩) ની ફિલસૂફી અને નીતિમત્તાની વિરુદ્ધ તેમજ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૧ અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનોમાં અમારી પ્રતિબદ્ધતાઓની વિરુદ્ધ છે. તે કેટલાક કાયદાઓ પાછળની ફિલસૂફી, બાળકીની શારીરિક અખંડિતતા અને તેની પ્રજનન પસંદગીની પણ વિરુદ્ધ છે. સમાન રીતે ભયંકર બાબત એ છે કે, કૃત્રિમ ભેદ બાળકીની હેરફેર સામે આંખ આડા કાન કરે છે અને ચોક્કસપણે આપણામાંના દરેક વ્યક્તિએ હેરફેરને નિરાશ કરવી જોઈએ જે આવું ભયાનક સામાજિક દૂષણ છે.

(ફકરો ૧)

અદાલત સમક્ષ ખરેખર પાંચ વિકલ્પો છે: (i) અસંગતતાને જેવી છે તેવી જ રહેવા દેવી – આ કોઈ વ્યવહારુ વિકલ્પ લાગતો નથી, કારણ કે હજારો યુવાન છોકરીઓનું જીવન દાવ પર છે; (ii) ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને ગેરબંધારણીય તરીકે રદ કરવો – વર્તમાન કેસમાં આ પણ એક વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી કારણ કે આ રાહત જતી કરવામાં આવી હતી અને આવો કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો; (iii) સંમતિની ઉંમર ૧૮ વર્ષથી ઘટાડીને ૧૫ વર્ષ કરવી – આ પણ એક વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી અને આખરે સંસદે નિર્ણય લેવો પડશે; (iv) ધ પોક્સો એક્ટ ને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ સાથે સુસંગત બનાવવો – આ પણ એક વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી કારણ કે તેમાં માત્ર ધ પોક્સો એક્ટ માં જ નહીં પરંતુ અન્ય કેટલાક બાળ–તરફેણકારી કાયદાઓમાં પણ પશ્ચાદવર્તી સુધારો કરવો પડશે; (v) ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને ધ પોક્સો એક્ટ, અન્ય બાળ–તરફેણકારી કાયદાઓની ભાવના અને પરણેલી બાળકીના માનવ અધિકારો સાથે સુસંગત બનાવવા માટે હેતુપૂર્ણ રીતે વાંચવું. હેતુપૂર્ણ અને સુમેળભર્યા નિર્માણકારો હોવાને કારણે, આ એકમાત્ર વ્યવહારિક વિકલ્પ ઉપલબ્ધ છે. તેથી, બાળકોને લગતા કાયદાઓની સિસ્ટમમાં સુમેળ સાધવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ બચતો નથી અને ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને હવે અર્થપૂર્ણ રીતે વાંચવાની

આવશ્યકતા છે: "પુરુષ દ્વારા પોતાની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ અથવા જાતીય કૃત્યો, જે પત્ની અઢાર વર્ષથી નીચેની વયની ન હોય, તે બળાત્કાર નથી." આ વાંચન દ્વારા જ પરણેલી બાળકીને સામાજિક ન્યાય આપવાનો હેતુ અને આપણા સંવિધાનના ઘડવૈયાઓની બંધારણીય દ્રષ્ટિ જાળવી શકાય છે અને સુરક્ષિત કરી શકાય છે અને કદાચ પ્રોત્સાહન આપી શકાય છે.

(ફકરો ૧૦૭)"

[૧૧.૧] આ મંતવ્યોનું આગળ સમાન મંતવ્યો વ્યક્ત કરતા બેંચ પરના નામદાર ન્યાયાધીશ દ્વારા એકસાથે વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે, કારણ કે સદર મંતવ્યો સમાન છે, અદાલત નીચે હેડ-નોટમાં દર્શાવેલ તેના માત્ર સમાપન ભાગને સંક્ષિપ્ત રીતે સમાવિષ્ટ કરવા માંગે છે:-

"નિષ્કર્ષ –રાહત

ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ નો અપવાદ ૨ જ્યા સુધી ૧૮ વર્ષથી નીચેની બાળકી સંબંધિત છે ત્યાં સુધી નીચેના કારણોસર રદ કરવાપાત્ર છે: (i) તે મનસ્વી, ચંચળ, તરંગી અને બાળકીના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરનારો છે અને ન્યાયી, વ્યાજબી અને યોગ્ય નથી અને તેથી, ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૧૪, ૧૫ અને ૨૧ નું ઉલ્લંઘન કરનારો છે; (ii) તે ભેદભાવપૂર્ણ છે અને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ નું

ઉલ્લંઘન કરનારો છે; અને (iii) તે ધ પોક્સો એક્ટ ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે, જે પ્રવર્તવી જોઈએ.

(ફકરો ૧૯૭)

કારણ કે અદાલતે "વૈવાહિક બળાત્કાર" ના વ્યાપક મુદ્દા સાથે કામ કર્યું નથી, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને કાયદાના ચાર ખૂણામાં લાવવા અને તેને ભારતના સંવિધાન સાથે સુસંગત બનાવવા માટે વાંચી શકાય છે. તેથી, ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ નો અપવાદ ૨ નીચે મુજબ વંચાશે: "અપવાદ ૨.–પુરુષ દ્વારા પોતાની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ અથવા જાતીય કૃત્યો, જે પત્ની ૧૮ વર્ષથી નીચેની ન હોય, તે બળાત્કાર નથી." જોકે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ ચુકાદો ભવિષ્યની અસર ધરાવશે.

(ફકરા ૧૯૬ અને ૧૯૭)

તે પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે ૧૮ વર્ષથી નીચેની "પત્નીઓ" ના બળાત્કારના કેસોમાં ધ સીઆરપીસી ની કલમ ૧૯૮(૬) લાગુ પડશે, અને માત્ર ધ સીઆરપીસી ની કલમ ૧૯૮(૬) ની જોગવાઈઓ અનુસાર જ સંજ્ઞાન લઈ શકાશે. તે પુનરાવર્તિત કરવામાં આવે છે કે આ ચુકાદામાં કહેવામાં આવેલી કોઈપણ બાબતને "વૈવાહિક બળાત્કાર" ના મુદ્દા સંબંધિત એક યા બીજી રીતે અવલોકન તરીકે લેવામાં આવશે નહીં.

(ફકરા ૧૯૮ અને ૧૯૯)

જે શંકાઓ ઉઠાવવામાં આવી હતી તેમાંની એક શંકા એ હતી કે જો સર્વોચ્ચ

અદાલત ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને અંશતઃ અથવા સંપૂર્ણપણે રદબાતલ કરે, તો શું અદાલત નવો ગુનો ઉભો કરી રહી છે? એ બાબતમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે અદાલતો કોઈ ગુનો ઉભો કરી શકે નહીં. જોકે, એ બાબતમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ને આંશિક રીતે રદબાતલ કરીને, કોઈ નવો ગુનો ઉભો કરવામાં આવી રહ્યો નથી. ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના મુખ્ય ભાગમાં તેમજ ધ પોક્સો એક્ટ ની કલમો ૩ અને ૫ માં ગુનો પહેલેથી જ અસ્તિત્વમાં છે. જે કરવામાં આવ્યું છે તે માત્ર ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૫ ના અપવાદ ૨ ને સંવિધાન અને ધ પોક્સો એક્ટ સાથે સુસંગત લાવવા માટે વાંચવાનું છે. અદાલત કોઈ નવો ગુનો ઉભી કરી રહી નથી પરંતુ માત્ર તે દૂર કરી રહી છે જે ગેરબંધારણીય અને અપમાનજનક હતું.

(ફકરા ૧૯૦ અને ૧૯૪)"

[૧૧.૨] તેથી ઉપરોક્ત અવલોકનો, ખાસ કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને જામીન અંગેની વિચારણા માટે નિર્ધારિત પરિમાણોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે કોઈપણ હસ્તક્ષેપ માટે અપીલકર્તા દ્વારા કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી.

[૧૨] આ તબક્કે, અદાલત (૨૦૨૧) ૬ એસ.સી.સી. ૨૦૧ માં નોંધાયેલ

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ તાજેતરના ચુકાદાને પણ યાદ કરવા માંગે છે જેમાં અદાલતે સ્પષ્ટપણે એવું પ્રતિપાદિત કર્યું છે કે માત્ર તહોમતનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે તે આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવા માટેનું કોઈ કારણ નથી અને જામીન મંજૂર કરવા અંગે વિચારતી વખતે ગુનાની ગંભીરતા એ સંબંધિત વિચારણાઓમાંની એક છે. આના પરિણામ સ્વરૂપે, આ પ્રસ્તાવને ધ્યાનમાં રાખીને પણ જ્યારે ભોગ બનનાર ૧૫ વર્ષથી નીચેની ઉંમરની હોય, ત્યારે અદાલત અપીલકર્તાની વિનંતી પર વિચાર કરવા માટે વલણ ધરાવતી નથી.

[૧૩] વધુમાં, ધ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૩૯ હેઠળની જામીન અરજી સાથે કામ કરતી વખતે વિવેકાધીન સત્તાના યોગ્ય ઉપયોગના મુદ્દા પર નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા કેટલાક અવલોકનો પણ અદાલત રજૂ કરવા માંગે છે. મહિપાલ વિરુદ્ધ રાજેશ કુમાર ઉર્ફે પોલિયા અને અન્ય ના કેસમાં (૨૦૨૦) ૨ એસ.સી.સી. ૧૧૮ માં નોંધાયેલા ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ સંબંધિત અવલોકનો, અદાલત નીચે મુજબ રજૂ કરવા માંગે છે:

"૧૧. આવશ્યકપણે, આ અદાલતે એ વિશ્લેષણ કરવાની જરૂર છે કે શું જામીન મંજૂર કરવા માટે ધ સીઆરપીસી ની કલમ ૪૩૯ દ્વારા આપવામાં આવેલ સત્તાનો માન્ય ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૪૩૯ હેઠળ જામીન મંજૂર કરવાની સત્તા ખૂબ વ્યાપક છે. પરંતુ તે સારી રીતે સ્થાપિત છે

કે જોકે જામીન મંજૂર કરવામાં અદાલતની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ સામેલ છે, તેનો ઉપયોગ ન્યાયપૂર્ણ રીતે થવો જોઈએ અને સામાન્ય બાબત તરીકે નહીં. રામ ગોવિંદ ઉપાધ્યાય વિરુદ્ધ સુદર્શન સિંહ૫ માં, આ અદાલતની બે જજની બેંચ વતી બોલતા જસ્ટિસ ઉમેશ બેનર્જીએ એવા પરિબળો નિર્ધારિત કર્યા હતા જે જામીન મંજૂર કરવાની સત્તાના ઉપયોગને નીચે મુજબ માર્ગદર્શન આપવા જોઈએ:

"૩. જામીન મંજૂર કરવા એ વિવેકાધીન હુકમ હોવા છતાં–પરંતુ, આવા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ ન્યાયપૂર્ણ રીતે અને સામાન્ય બાબત તરીકે ન કરવા માટે કહે છે. કોઈપણ નક્કર કારણ વગર જામીન માટેનો હુકમ ટકી શકતો નથી. જોકે, એ નોંધવાની જરૂર નથી કે જામીન મંજૂરી અદાલત દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી બાબતના સંદર્ભિત તથ્યો પર આધારિત છે અને તથ્યો, જોકે, હંમેશા કેસ–ટુ–કેસ બદલાય છે... ગુનાની પ્રકૃતિ જામીન મંજૂરી માટેની મૂળભૂત વિચારણાઓ પૈકીની એક છે–ગુનો જેટલો વધુ જઘન્ય હશે, જામીન નામંજૂર થવાની શક્યતા તેટલી વધારે હશે, જોકે, બાબતના વાસ્તવિક માળખા પર આધારિત છે.

૪. ઉપરોક્ત બાબતો ઉપરાંત, અમુક અન્ય બાબતો જેને સંબંધિત વિચારણાઓ તરીકે આભારી શકાય તેની પણ આ તબક્કે નોંધ લઈ શકાય, જોકે, તે માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ છે અને સર્વગ્રાહી નથી, અને હોઈ પણ ન શકે. જે વિચારણાઓ છે:

(એ) જામીન મંજૂર કરતી વખતે અદાલતે માત્ર આક્ષેપોના

પ્રકારને જ નહીં, પરંતુ શિક્ષાની તીવ્રતાને પણ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ, જો આક્ષેપ દોષિત ઠરાવતો હોય અને આક્ષેપોના સમર્થનમાં પુરાવાની પ્રકૃતિ હોય.

(બી) સાક્ષીઓ સાથે ચેડાં થવાની વાજબી આશંકાઓ અથવા ફરિયાદી માટે ધમકી હોવાની આશંકા જામીન મંજૂર કરવાની બાબતમાં અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.

(સી) જ્યારે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી કે આરોપીનો ગુનો વાજબી શંકાની બહાર સ્થાપિત કરતા સંપૂર્ણ પુરાવા હોય પરંતુ આક્ષેપના સમર્થનમાં અદાલતનો પ્રથમ દષ્ટિએ સંતોષ હંમેશા હોવો જોઈએ.

(ડી) ફરિયાદપક્ષમાં ક્ષુલ્લકતા હંમેશા ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ અને તે માત્ર વાસ્તવિકતાનું તત્વ છે જે જામીન મંજૂર કરવાની બાબતમાં (૨૦૦૨) ૩ એસ.સી.સી. ૫૯૮ ધ્યાનમાં લેવું પડશે, અને ફરિયાદપક્ષની વાસ્તવિકતા વિશે કોઈ શંકા હોવાના કિસ્સામાં, સામાન્ય સંજોગોમાં, આરોપી જામીનના હુકમ માટે હકદાર છે."

૧૪. આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવાની જોગવાઈ વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને સ્પર્શે છે. આ જ કારણ છે કે આ અદાલત સામાન્ય રીતે જામીન મંજૂર કરતા વડી અદાલતના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરતી નથી. જોકે, જ્યાં જામીન મંજૂર કરવાના વડી અદાલતના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ યોગ્ય મગજ

લગાવ્યા વિના અથવા આ અદાલતના નિર્દેશોના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં જામીન મંજૂર કરતો આવો હુકમ રદ થવાને પાત્ર છે. અદાલતે અન્ય બાબતોની સાથે, પ્રથમ દૃષ્ટિએ એવો અભિપ્રાય પણ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે કે આરોપીએ ગુનો કર્યો હતો, ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા અને આરોપી દ્વારા કોઈપણ રીતે ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં અવરોધ ઊભો કરવાની અથવા ન્યાયના માર્ગથી બચવાની શક્યતા. જામીન પર મુક્ત થવાની જોગવાઈ કેસના ન્યાયિક નિર્ણય બાકી હોવા સુધી ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર હિત અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના રક્ષણ વચ્ચે યોગ્ય સંતુલન બનાવે છે. જોકે, જામીનની મંજૂરી કાયદાની મર્યાદામાં રહીને અને આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત શરતોના પાલનમાં સુરક્ષિત કરવાની રહેશે. આ જ કારણસર અદાલતે કેસ–ટુ–કેસના આધારે જામીન મંજૂર કરવાની વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગને માર્ગદર્શન આપતા અસંખ્ય પરિબળોને સંતુલિત કરવા જોઈએ. આ નિર્ધારણમાં એ અંતર્ગત છે કે શું, રેકોર્ડના વિશ્લેષણ પર, એવું જણાય છે કે આરોપીએ ગુનો કર્યો હોવાનું માનવા માટે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અથવા વાજબી કારણ છે. નિર્ણાયક નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે રેકોર્ડ પરના પુરાવાઓની વિગતવાર તપાસ કરવી અદાલત માટે આ તબક્કે પ્રસ્તુત નથી.

૨૬. કલ્યાણ ચંદ્ર સરકાર વિરુદ્ધ રાજેશ રંજન૧૩ માં, આ અદાલતની બે જજની બેંચે આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરતા વડી અદાલતના ચુકાદાની ચોકસાઈનું આકારણી કરવાની જરૂર હતી. અદાલત વતી બોલતા જસ્ટિસ

સંતોષ હેગડેએ બિન–જામીનપાત્ર ગુનાઓમાં જામીન મંજૂર કરવા અંગેના કાયદાની ચર્ચા કરી અને ઠરાવ્યું:

"૧૧. જામીન મંજૂર કરવા અથવા નકારવા અંગેનો કાયદો ખૂબ જ સારી રીતે સ્થાપિત છે. જામીન મંજૂર કરતી અદાલતે તેના વિવેકાધિકારનો ન્યાયપૂર્ણ રીતે ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને સામાન્ય બાબત તરીકે નહીં. જોકે જામીન મંજૂર કરવાના તબક્કે પુરાવાની વિગતવાર તપાસ અને કેસના ગુણદોષના વિસ્તૃત દસ્તાવેજીકરણ હાથ ધરવાની જરૂર નથી, આવા હુકમોમાં જામીન શા માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તે પ્રથમ દૃષ્ટિએ તારણ કાઢવાના કારણો દર્શાવવાની જરૂર છે, ખાસ કરીને જ્યાં આરોપી પર ગંભીર ગુનો આચરવાનો આરોપ હોય. આવા કારણો વિનાના કોઈપણ હુકમમાં મગજનો ઉપયોગ ન થયો હોવાનું જણાશે."

[૧૪] ઉપરોક્ત અવલોકનો પૂરતા પ્રમાણમાં દર્શાવે છે કે ગુનાની પ્રકૃતિ અને સમાજ પર અસરની ગંભીરતા પણ અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં રાખવાની રહેશે અને તેથી, આ પ્રાથમિક તબક્કે, અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે ખાસ કાયદાના ઉદ્દેશ્યને જતો કરી શકાય નહીં, ખાસ કરીને, જ્યારે ફરિયાદપક્ષ પાસે ન્યાયિક કાર્યવાહી દરમિયાન કેસ પ્રસ્થાપિત કરવાની હજુ તક હોય અને પ્રથમ દૃષ્ટિએ સામગ્રી પરથી ભોગ બનનારની ઉંમર ૧૫ વર્ષથી ઓછી જણાતી હોવાથી, અદાલત આ હકીકતની વિશિષ્ટ પૃષ્ઠભૂમિમાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવાનું વલણ ધરાવતી નથી, વધુ ચોક્કસાઈથી, ઈન્ડિપેન્ડન્ટ થોટ વિરુદ્ધ યુનિયન

ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદામાં દર્શાવેલ વિગતવાર ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને.

[૧૫] ઉપરોક્ત એકંદર સામગ્રી અને ઉપર જણાવ્યા મુજબ કાયદાના પ્રતિપાદિત પ્રસ્તાવ પરથી, વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતિક બી. બારોટ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો મુદ્દો કે કાર્યવાહીના આ તબક્કે અદાલત દ્વારા સ્વીકારવો શક્ય નથી, ખાસ કરીને ગુનાની ગંભીર પ્રકૃતિ અને સમાજમાં સામાજિક માળખા પર ગંભીર અસર કરતા ગુનાને ધ્યાનમાં રાખીને અને વધુમાં એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે આજની તારીખે આધાર કાર્ડ નામનો જાહેર દસ્તાવેજ ગુનો આચર્યા સમયે ભોગ બનનારની ઉંમર ૧૪ વર્ષ અને ૧૧ મહિના દર્શાવે છે અને ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં ન્યાયિક નિર્ણય લેવાનો હજી બાકી હોવાથી જેમાં ફરિયાદપક્ષને યોગ્ય પુરાવા રજૂ કરવાની વધુ તક અને પૂરતી તક છે, ઉપરોક્ત સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, જો વિનંતી ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો તે ઉંમર અને ગુનાની ગંભીરતાની અવગણના કરવા માટે ખરાબ દાખલો સ્થાપિત કરશે, જેની આખરે સામાજિક માળખાને ખલેલ પહોંચાડવાની અસર થશે, તેથી રજૂઆત સ્વીકારવી સલામત રહેશે નહીં. અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદો એ એફઆઈઆર રદ કરવાની બાબત સાથે કામ કરવાના સંદર્ભમાં આપવામાં આવેલ ચુકાદો છે પરંતુ સદર ચુકાદાએ નીચેના કારણોસર અપીલકર્તાને રાહત મંજૂર કરવા માટે અદાલતને સહમત કરી નથી:

પ્રથમ, અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ ફરિયાદ રદ કરવા માંગતી અરજી પર કાર્યવાહી કરી રહી હતી કારણ કે ફરિયાદી દ્વારા પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ હતો અને તે સંદર્ભમાં બેંચ આ મુદ્દા પર કાર્યવાહી કરી રહી હતી. વધુમાં, અદાલત તે કેસમાં એવી સ્થિતિનો સામનો કરી રહી હતી જેમાં આધાર કાર્ડમાં જન્મ તારીખ નોંધવા સંબંધિત મોટી સંખ્યામાં કેસો અદાલતના ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યા હતા અને તથ્યોની તે વિશિષ્ટ પૃષ્ઠભૂમિમાં અને આવા આધાર પર, નામદાર બેંચે અવલોકન કર્યું છે જે બનાવ હાલના કેસમાં નથી ખાસ કરીને જ્યારે અદાલત અહીં એ બાબત સાથે સંબંધિત છે કે અપીલકર્તા જામીન પર મુક્ત થવાને લાયક છે કે નહીં. વધુમાં ફકરા નં. ૪૩ અને ૪૪ માં, જે કેસ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો તેની હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિ એવી છે કે જેમાં ઉંમર સ્થાપિત કરવા માટે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા પુરાવાનો બોજો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો અને આચાર્યની પણ તપાસ કરવામાં આવી ન હતી અને તે સંદર્ભમાં છોકરીની ઉંમર નક્કી કરવા માટે ટ્રાન્સફર સર્ટિફિકેટ પર આધાર રાખી શકાય નહીં અને તેથી, અલ્હાબાદ ખાતેની ન્યાયિક અદાલતની લખનૌ બેંચ સમક્ષના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે જે ચોક્કસપણે અલગ તબક્કા અને કાર્યવાહીને લગતા હતા જે પ્રક્રિયાના દુરુપયોગના આક્ષેપ પર આધારિત ફરિયાદ રદ કરવા સંબંધિત હતા, હાલના કેસમાં આવી કોઈ ઘટના નથી અને તેથી જ્યારે તથ્યો એકદમ અલગ હોય, તબક્કો અલગ હોય અને કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ પણ અલગ હોય, ત્યારે આ અદાલત ભોગ બનનારની

ઉંમરની સરખામણીમાં ખાસ કાયદાના એકંદર ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવા માંગતી નથી. તેથી, લખનૌ બેંચનો સદર ચુકાદો અપીલકર્તાને કોઈ મદદરૂપ નથી.

[૧૬] સુશ્રી એક્સ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ તેલંગાણા ના કેસમાં ૨૦૧૮ સી.આર.આઇ.એલ.જે. ૩૦૭૦ માં નોંધાયેલા અન્ય એક ચુકાદામાં, ફકરા નં. ૧૧ માં સમાવિષ્ટ અવલોકનો ધ્યાનમાં રાખતા નીચે મુજબ રજૂ કર્યા છે:

"૧૧ જ્યારે કલમ ૪૩૯ હેઠળ જામીન મંજૂર કરવા સંબંધિત સિદ્ધાંતો સારી રીતે સ્થાપિત છે, ત્યારે રેકોર્ડની સંપૂર્ણતા માટે, અમે નોંધી શકીએ કે અપીલકર્તા વતી કંવર સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન૧, નીરુ યાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુપી૨ અને સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિરુદ્ધ રાજબલ્લવ પ્રસાદ૩ માં આ અદાલતના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. કંવર સિંહ માં, આ અદાલતના બે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બેંચે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"સંહિતાની કલમ ૪૩૯ વડી અદાલત અને સેશન્સ અદાલતને જામીન અંગે ખૂબ વ્યાપક સત્તાઓ આપે છે. પરંતુ, જામીન મંજૂર કરતી વખતે, વડી અદાલત અને સેશન્સ અદાલત અન્ય અદાલતોની સમાન વિચારણાઓ દ્વારા માર્ગદર્શિત થાય છે.

એટલે કે કહેવાનો અર્થ એ છે કે, ગુનાની ગંભીરતા, પુરાવાની પ્રકૃતિ, ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓના સંદર્ભમાં આરોપીની સ્થિતિ અને દરજ્જો, આરોપી ન્યાયથી ભાગી જવાની અને ગુનાનું પુનરાવર્તન કરવાની શક્યતા,

સાક્ષીઓ સાથે છેડછાડ અને ન્યાયના માર્ગમાં અવરોધ ઊભો કરવાની તેની સંભાવના અને આવા અન્ય કારણોને ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. દરેક ફોજદારી કેસનું પોતાનું આગવું વાસ્તવિક દૃશ્ય હોય છે અને તેથી, અદાલતે કોઈ ચોક્કસ કેસને લગતા અમુક કારણોને ધ્યાનમાં લેવા પડી શકે છે."

નીરુ યાદવ માં, સમાન સિદ્ધાંત લાગુ કરતા, આ અદાલતે ઠરાવ્યું કે:

"કાયદાનો એ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે જામીન મંજૂર કરવા માટેની અરજી સાથે કામ કરતી વખતે, અદાલતની ફરજ છે કે તે અમુક પરિબળોને ધ્યાનમાં લે અને તે મૂળભૂત રીતે છે: (i) આક્ષેપની પ્રકૃતિ અને દોષિત ઠરવાના કિસ્સાઓમાં ૨૦૧૨ (૧૨()) એસ.સી.સી. ૧૮૦ ૨૦૧૬(૧૫) એસ.સી.સી. ૪૨૨ ૨૦૧૭(૨)એસ.સી.સી. ૧૭૮ શિક્ષાની તીવ્રતા અને સમર્થન આપતા પુરાવાની પ્રકૃતિ, (ii) સાક્ષીઓ સાથે ચેડાં થવાની વાજબી આશંકા માટે ફરિયાદીને ધમકીની આશંકા, અને (iii) આક્ષેપના સમર્થનમાં અદાલતનો પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતોષ."

રાજબલ્લવ પ્રસાદ નો ચુકાદો એ વાત પર ભાર મૂકે છે કે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા એ એક મહત્વપૂર્ણ વિચારણા છે, તેમ છતાં ફોજદારી ન્યાયના યોગ્ય વહીવટમાં જાહેર હિત સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ છે:

"...નિઃશંકપણે અદાલતોએ આરોપી વ્યક્તિઓની જામીન અરજીઓ પર વિચાર કરતી વખતે ઉદાર અભિગમ અપનાવવો પડે છે. જોકે, કોઈ આપેલા કેસમાં, જો એવું જણાય કે આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે તો તેના દ્વારા ન્યાયી કાર્યવાહીમાં અવરોધ ઊભો કરવાની શક્યતા છે, તો

ન્યાયી કાર્યવાહીના આ જાહેર હિતથી એક તરફ આરોપીની સ્વતંત્રતા અને બીજી તરફ ન્યાયી કાર્યવાહી માટે સમાજના હિતને સંતુલિત કરવાનું કાર્ય કરતી વખતે આરોપીના વ્યક્તિગત હિત કરતાં વધી જશે. જ્યારે સાક્ષીઓ કાયદાની અદાલતમાં સાચી રીતે જુબાની આપી શકતા નથી, ત્યારે તે દોષિત ઠરવાના નીચા દર માં પરિણમે છે અને ઘણી વખત તો ખુંખાર ગુનેગારો પણ દોષિત ઠરવામાંથી છટકી જાય છે. તે ફોજદારી ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીમાં લોકોના વિશ્વાસને હચમચાવે છે. ફોજદારી ન્યાય વિતરણ પ્રણાલી કાર્યક્ષમ રીતે, સરળતાથી અને ન્યાયી રીતે કાર્ય કરે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિશાળ જાહેર હિતની આ જરૂરિયાત છે જેને આવી પરિસ્થિતિઓમાં મુખ્ય મહત્વ આપવું જોઈએ."

[૧૭] ઉપરોક્ત સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને જ્યારે કાર્યવાહીના આ તબક્કે અદાલતે સામગ્રીના વિશ્લેષણની કવાયત એવી રીતે હાથ ધરવાની નથી કે જાણે તે મિની ન્યાયિક કાર્યવાહી હોય, ત્યારે અદાલત અપીલકર્તાની વિનંતી ધ્યાનમાં લેવાનું વલણ ધરાવતી નથી. તેનાથી વિપરીત, આધાર કાર્ડની જોગવાઈઓ તેમજ તેના નિયમોને જોતાં, તે સંબંધિત વ્યક્તિને આધાર કાર્ડમાં નોંધાયેલી સામગ્રી બદલવાની સ્વતંત્રતા આપે છે અને નિયમો તેનાથી વિપરીત સૂચવે છે કે નોંધવામાં આવેલી માહિતીની પુષ્ટિ કરીને તેને પ્રમાણિત કરવામાં આવે છે કારણ કે વિગતો આપનાર સંબંધિત વ્યક્તિની સ્પષ્ટ જાહેરાત હોય છે અને તેથી, જામીનની આ કાર્યવાહીમાં, સદર અધિનિયમ અને નિયમોની આવી

જોગવાઈઓનું સૂક્ષ્મ વિશ્લેષણ આ તબક્કે હાથ ધરવાનું નથી અને તેથી આ મુદ્દા પર વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે ખોટા સ્થાને મુકાયેલ હોવાનું જણાય છે જેને અદાલત સ્વીકારવા માંગતી નથી, તેથી, કોઈ હસ્તક્ષેપ માટે કોઈ કેસ બનતો નથી. તદનુસાર, અપીલ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. જોકે, હાલના હુકમથી છૂટા પડતી વખતે, એવું અવલોકન કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા માટે કેસની ન્યાયિક કાર્યવાહીનો ઝડપથી નિકાલ કરવા માટે સંબંધિત અદાલત સમક્ષ વિનંતી કરવા માટે ખુલ્લું રહેશે અને હાલના હુકમમાં સમાવિષ્ટ આ અવલોકનો માત્ર હાલની અપીલના સંદર્ભમાં જ છે.

સહી/-

(આશુતોષ જે. શાસ્ત્રી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

===
<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.